

Studies in European Language Diversity 27.2

KARJALAN KIELI SUOMES

ELDIA-projektan tuloksii

Anneli SARHIMAA

Lyhendetys suomenkielizes raportas livvikse kiändi Martti PENTTONEN

eldia

europaan kielien
monimuotoisuus

Mainz • Wien • Helsinki
Tartu • Mariehamn • Oulu • Maribor

Studies in European Language Diversity is a peer-reviewed online publication series of the research project ELDIA, serving as an outlet for preliminary research findings, individual case studies, background and spin-off research.

Editor-in-Chief

Johanna Laakso (Wien)

Editorial Board

Kari Djerf (Helsinki), Riho Grünthal (Helsinki), Anna Kolláth (Maribor), Helle Metslang (Tartu), Karl Pajusalu (Tartu), Anneli Sarhimaa (Mainz), Sia Spiliopoulou Åkermark (Mariehamn), Helena Sulkala (Oulu), Reetta Toivanen (Helsinki)

Publisher

Research consortium ELDIA c/o Prof. Dr. Anneli Sarhimaa
Northern European and Baltic Languages and Cultures (SNEB)
Johannes Gutenberg-Universität Mainz
Jakob-Welder-Weg 18 (Philosophicum)
D-55099 Mainz, Germany
Contact: eldia-project@uni-mainz.de

© 2013 European Language Diversity for All (ELDIA)

Cover design: *Minna Pelkonen & Hajnalka Berényi-Kiss*

ELDIA is an international research project funded by the European Commission. The views expressed in the **Studies in European Language Diversity** are the sole responsibility of the author(s) and do not necessarily reflect the views of the European Commission.

All contents of the **Studies in European Language Diversity** are subject to the Austrian copyright law. The contents may be used exclusively for private, non-commercial purposes. Regarding any further uses of the **Studies in European Language Diversity**, please contact the publisher.

ISSN 2192-2403

Syväindö

Figuurat.....	ii
1 Johtandokse.....	1
2 Keidy da midä ELDIAs tutkittih da kui tutkittih	3
3 Kogomus tärgevimis tuloksis	6
3.1 Karjalan kielen stuatussu Suomen zakonanluajindas.....	6
3.2 Medii-anualiizan tuloksii	7
3.3 Kyzelytutkimuksen tuloksii.....	7
4 Eloivoimazusbarometru Suomes paistule karjalan kielele	21
5 Midä pidäy luadie, ku karjalan kieli elbys da säilyš Suomes?	25
Tutkimustieduo Suomen karjalankielizis	28

Figuurat

Figuuru 1. Suomenkarjalazien vastuajien igäjagavundu	8
Figuuru 2. Muamankieli libo -kielet	9
Figuuru 3. Iče arvattu karjalan kielen malto	9
Figuuru 4. Iče arvattu suomen kielen malto	10
Figuuru 5. Karjalan kielen käyttö eri tilandehis.....	11
Figuuru 6. Sugupolviloin väline kielenkäyttö	11
Figuuru 7. Kielenkäyttö yhtes sugupolves	12
Figuuru 8. Pietähgö Suomen zakonat eri kielien pagizijoi tazaverdazinnu? Suomenkarjalazed vastuajat	15
Figuuru 9. Pietähgö Suomen zakonat eri kielien pagizijoi tazaverdazinnu? Kontroligruupan vastuajat	15
Figuuru 10. Karjalankielizen meedien käyttö.....	18
Figuuru 11. Suomenkarjalazien da kontroligruupan vastuajien mielet sit, mil julgisil kielenkäytön alovehil karjalua pidäs voija käyttöä.....	19
Figuuru 12. Käytetähgö karjalua enämbi tulijoin 10 vuvven aijannu? Suomenkarjalazet vastuajat	20
Figuuru 13. Käytetähgö karjalua enämbi tulijoin 10 vuvven aijannu? Kontroligruupan vastuajat	20
Figuuru 14. Eloivoimazusbarometru Suomes paistule karjalan kielele.....	22

1 Johtandokse

Karjalan kieli on Suomes kodoperäine libo autoktonine kieli, kuduadu paistih Suomes sissah kui suomen kielygi. Hos i karjal da suomi ollah lähäzii sugukielii da hos Suomes toizen muailmanvoinan jälgeh paistu karjal on monel taval "suomelastunnuh", sanasto- da kielioppieroloin däh nygöigi kielien väline ellendettävvy vouse ei ole selvy dielo. Enimistösuomelazis karjalankielizii sežo eroiteta pravoslavnoi usko da kul'tuuruperindö. Huolimattah karjalankielizen rahvahan igiaigazuos, vastevai jälgivuozinnu suomelaine yhteiskundu on ruvennuh tiedämäh karjalazien kielellizes da kul'tuurallizes omaladuzuos. lellehgi enimistö suomelazis tiedäy karjalazis vaiku ylen vähän: suuri vuitti ei ni tiijä, ku on karjalan kieli da sidä on ainos paistu Suomesgi. Sendäh ku Suomen karjalankielizii tässah läs ni vouse ei ole tutkittu da muitegi heis on kirjutettu ylen vähä, tieduogi on olluh suadavil vähä. Segi tiedo, mi on suadavil, puaksuh on kirjutettu kui siiričimennen toizen muailmanvoinan evakkoloi šeikuiččijoih dokumentoih da sendäh sen löydämine on karjalankielizilegi vaigei. Tämän raportan loppuh on kerätty erähii tärgevimmii tiedolähtehii. Ližiä löydy almainitun angliekielizen raportan lähteluvettelos.

Tämä raportu on karjalankieline rezyme ELDIA-projektas luajitus, Suomen karjalankielisty vähembistyö koskijan tapahtustutkimuksen tuloksis. ELDIA (European Language Diversity for All – Europan kielien moniluaduzuttu kaikile) oli Europan Liiton 7. ramkuohjelman vuozinnu 2010-2013 rahoitettu monitijolline tutkimusprojektu. Sen tavoittehennu oli ellendiä, uvvelleh duumaija da eistiä yksilön da yhteiskunnan monikielizytty. Projektas keskitytti kaikiedah kahtehtostu varavonalazeh suomelas-ugrilastu pagizijah joukkoh kaheksas muas: kveenoih da pohjassaamelazih Norveegies, meänkielizih Ruočis, karjalan- da estounienkielizih Suomes, karjalazih da vepsäläzih Karjalan Tazavallas, setukazih da võronkielizih Estounies, estounienkielizih Germuanies, da Austrien da Sloveenien mad'aariloih.

Kai ELDIAs tutkitut kielet kuulutah suomelas-ugrilazeh kielikundah. Yhtelläh ELDIA-tutkimuksen tulokset pätäh toizihgi kielih da niilöin vuoh voi eistiä monikielizyön tutkimustu da kehittiä kielipoliitiekkuu toizisgi monikielizis ymbäristölöis Europas da sen ulgopuolel. Yhtes nämäh ELDIAs tutkitut kielet katetah Europan kielivähembistölöin yhteiskunnallizen tilandehen kaiken škalan. Projektas tutkittih muga traditsionualizii kui i uuzii vähembistölöi. Traditsionualizih kuulutah kandurahvasvähembistöt (ezim. saamelazet) da kodoperäzet libo autoktonizet vähembistöt, kui karjalankielizet Suomes da Ven'al. Uuzii muuttoperäzii libo alloktionizii gruuppoi projektas oldih estounielazet Germuanies da Suomes. Oza tutkittulois kielis - karjal, vepsä, seto, võro, kveenu da meänkieli - vastevai ollah suadu kirjalline muodo, libo kirjukieli vie on ruavon al. Toizil kielil, kui mad'aarii Sloveenies da Austries, estounii Suomes da Germuanies, da suomi Ruočis, jo on lujennuh kirjukieli.

ELDIA tuotti äijän uuttu, detal'noidu tieduo monikielizyös da Europan kielien vuorovaikutukses. Tiedo kerättih tapahtuksenmugazih da verdailijoih raportoih da

käytändönlähäzih uudiskirjazih da toimindurekommendatsieloih. Projektan aijannu sežo kerättih vägitukku uuttu empiiristy ainehistuo myöhembähgi tutkimukseh niškoi. Kanzoinvälizes perspektiivas kaččojen tärgevimii tuloksii oli Europan kielen eloivoimazusbarometru (EuLaViBar - European Language Vitality Barometer). Se on ruadobruja, kudaman vuoh voi arvostua mintah kielen eloivoimazuttu da eroitella kielenkäytön alovehii, kudamil sen kielen säilymisty da kehitysty erikseh pidäy tugie. Barometru avvuttau, paiči akadeemistu tutkimustu, piättäjii, kieliaktivistoi da toizii kiinnostunnuzii. Suomenkarjalua koskii eloivoimazusbarometru ezitetäh tämän raportan lopus. Ližätieduo barometras, sen luajindas miltah kielele da barometran tuloksien käytös kielipoliitiekas avunnu löydy kogo ELDIA-projektan loppuraportas (Laakso, Sarhimaa, Spiliopoulou Åkermark da Toivanen; <http://phaidra.univie.ac.at/o:304815>) da EuLaViBar brujajuaššiekas, kudamua kentahto voi lugie da lad'd'ata projektan monikielisel verkkosivulpäi www.eldia-project.org (libo: <http://phaidra.univie.ac.at/o:301101>).

ELDIAn tapahtustutkimus oli ensimmäine sistemuattine da levei tiijolline tutkimus, kudai käsittelöy Suomen karjalankielisty vähembistyö. Oza tuloksis on tutkimukseh perustujua faktua tilandehes, kudaman iče karjalazet enimyölleh tietäh. Oza tuloksis sellittäy pagizijjoukon da kielen tilandehtu enne kaččomattomas nägökulmas. Täs rezymes ezitelläh vaiku piendy vuittii tuloksis. Tapahtustutkimukses on luajittu detal'noi anglienkieline raportu (Sarhimaa 2013a). Vähäzen ližiä tieduo tuloksis sežo löydy suomenkielizes rezymes (Sarhimaa 2013b). Anglienkieline raportu da mollembat rezymet on jullattu ELDIA-projektan kanzoinvälizen verdaisarvostelukäytändön mugazes julgavosarjas Studies in European Language Diversity (<http://phaidra.univie.ac.at/o:80726>). Julgavot ollah välläh lugiettavannu da tallendettavannu iellizen kappalehen lopus annetul verkkosivulpäi.

2 Keidy da midä ELDIAs tutkittih da kui tutkittih

Suomen karjalankielizien juuret ollah Vienen Karjalas, Anukses, Petsamos, Ilomantsin rajačuran karjalazis kylis da histouriellizes Raja-Karjalas, se tarkoittau muailmanvoinien välizen aijan Suomen päivännouzučuran Salmin, Suistamon, Suojärven pidäjii da ozii Korbisellän, Soanlahten da Imbilahten pidäjis. Ven'an Vienen Karjalas da Anuksespäi Suomeh tuli karjalakielizii jo enne Suomen iččenästymisty, ga enne kaikkie enzimäzen muailmanvoinan pagolazinnu. Toizen muailmanvoinan aigah Raja-Karjalan da Petsamon karjalankielizet evakujiiruttih toizien Suomen kanzalazien jyttyöh da pandih elämäh enemyölleh Suomen Pohjas-Karjalah, Kuopion da Oulun alovehile da suurimih linnoih. Ei ole nimittustu virallistu statistiekkutieduo Suomen karjalankielizis. On arbailtu, ku aktiivizii pagizijoi olis nenga 5000, da nenga 20000 vähäzel kiely maltajua rahvastu.

Karjalankielizet suomelazet ollah heterogeenine, vaigieh miäriteldävy da ebäyhtenäine rahvasjoukko, kudaman kieleh perustui da etnine rajuamine suomenkielizes rahvahas on ainos nostattanu paginua. Nygöi täh joukkoh kuulutah piäl mainitul alovehil roinnuot da heijän jälgeläzet, kudamil on mittuinetahto rajakarjalaine libo vienalaine identitiettu da ket interesujahes etnizen kielen säilyttämisty. Kaikin ei toinah putilleh paista karjalakse, sendäh terminät "karjalankieline" libo "karjalankieline suomelaine" ollah aiga ongelmallizet. Lyhyön däh täs raportas ELDIAs tutkittuh joukkoh vihjatah nimityksel "suomenkarjalazet", hos i tädä terminiä yleizesti käytetäh vihjates leviembäh joukkoh, kudamah karjalankielizien ližäkse kuulutah Luadogan Karjalas da Karjalan kannaksel evakujiiruitut suomenkielizet, da Suomen Suvi-Karjalan da Pohjas-Karjalan rahvahat, kuduat identifiiruijah iččiedäh karjalazikse.

ELDIA oli monitijolline projektu, kudamah kuului kielitijon, juriidiekan, sotsiolougien da statistiekan azientundijoi. Jogahistu tutkittuu kielijoukkuo kačottih mones nägökulmas. Projektan enzimäzes vaihehes kielitiedoiliijat tukuttih da analiziiruttih enne ELDIUa kerättyy tutkimustieduo kielis da sen pagizijois histouriellizes, zakonallizes, poliittizes da kul'tuurallizes vihjavuskehyses. Sotsiologat tutkittih kielen da pagizijoukon kuvua enimistön da omakielizes meedies. Jurisprudentsien tiedäjät analiziiruttih zakonanluajindua tutkitun kielen da pagizijoukon nägökulmas. Sen jälgeh kyzelytutkimuksel da pagizutteluloil kerättih uuttu tieduo tutkitun vähembistön rahvahal da kontroligruupal libo toizil suomelazil. Tämä ainehisto analiziiruttih da sit kirjutettih projektan kielitiedoiliijat. Täs rezymes keskitytäh juuri kielitijollizen ozan tuloksih. Meedii- da juriidiekkuanualizan tuloksie on jullattu libo jullatah eri raportois, kudamii voi lugie piälmainitul verkkosivustol.

ELDIA:n kyzelytutkimus todevutettih kaikkis tutkittulois mualois yhtenmoizel kyzelylistal. Kartoitukses käytettih kahtu eri kyzelylistua, kudamis yksi oli tarkoitettu kohtehgrupale, täs suomenkarjalazile, da toine kontroligrupale libo toizile suomelazile.

Suomen karjalankielizile luajitun kyzelylistan suajat vallittih täs luveteltavien seuroin jäzenregistrois: Korpiselkä-seura, Korpiselän pitäjäseura, Salmi-Seura, Suistamo Seura,

Suistamon Perinneseura, Suojärven pitäjäseura, Impilahti-Seura, Entiset Salmilaiset, Helsingin seudun Soanlahtelaiset, Helsingin Suojärveläisten Seura, Soanlahtelaisten seura, Karjalan Kielen Seura, Karjalan Sivistysseura, Pohjois-Viena -seura, Kuusamo-Viena -seura da Uhtua-seura. Suurimua vuittii käytettih käytettih Karjalan Liiton ylläpietyn keskusregistran vuoh. Kaikil karjalasseuroil kyzyttih luba käyttöä jäsenregistrua - vaiku yksi seuru kieldävyi vihjaten jäsenien zakonallizeh yksityizyön suojah. Vastahottajat vallittih käyttäjien nenga kučuttuu stratifiiruittuu satunnasotandua: seuran jäsenmiärän suhte kaikkien seuroin jäsenmiäräh miäriäy sen, monelego seuran satunnazesti vallitule jäzenele kyzelylistu työnnettih. Kontroligruupan kyzelyistan suajat sežo vallittih stratifiiruitul satunnasotandal Suomen rahvasregistras. Kyzelylistan suannuzien joukos muamankielekse suomen ilmoitannuzien vuitti on sama kui ruočin, ven'an libo vietnaman ilmoitannuzien vuitti Suomen rahvasluvus. Ruočin muamankielekse ilmoitannuzille kyzelylistu työnnettih ruočin kielel, kaikile toizile kontroligruuppah vallittuloile suomekse. Suomes paistah kolmie karjalan murrehtu: pohjas- libo vienankarjalua, suvkarjalua (kudamua pagizijat iče nygöi kučutah varzinkarjalakse) da liygii libo anuksenkarjalua. Ku yhtehisty kirjukiely ei ole, kyzelylistu työnnettih kaikile suomekse da nämil kolmel karjalan murdehel.

Kohtehgruupan kyzelylistas oli 63 kyzymysty libo tarkembi sanojen kyzymysjoukkuo sendäh ku monis kyzymyksis oli moni ozua da vaihtoehtoloi. Kyzymyksien toveline miäry oli 373. Niilöis 31 oli avvoimii kyzymyksii, kudamih vastavus pidi ičel kirjuttua, dostalit oldih monivalličendukyzymyksii, kudamis oli valmehet vaihtoehtot. Kontroligruupan kyzelylistas oli 47 kyzymysjoukkuo. Tovelline kyzymyksien miäry oli 305, avvoimii kyzymyksii niilöis oli 20.

Kohtehgruupan kyzelylistas oli oza, kudamas kyzeldih vastuajan igiä, roindupaikkua, opastustazuo da ammattii. Toine oza keräi tieduo kielenkäytös: kel da konzu vastuaju opastui karjalua da suomie da mittumua kiely libo kielii häi käytti perehenjäsenien da sugulazien ker. Erikseh kyzyttih školaijän kielenkäytyö. Kolmandes ozas vastuajua kyzyttih arbuamah omua kielenmaltuo karjalan, suomen da mones muus kieles da vastuamah kyzymyksih kielenkäytös erilazis yksityis da julgizis kielenkäyttötilandehis. Nelläs oza keräi tieduo kačondukannois kielih näh da tahtos käyttöä eri kielii eri tilandehis. Tämä oli kyzelylistan levevin da mutkikkahin oza. Listan suajii kyzyttih duumaiččemah väittehii vähembistö- da enemistökielen käytös da kielten sevoittamizes. Tämän kyzymysjoukon jälgimäzes vuitis kyzyttih kielen akkiloičendas da oigiekielizyös. Viijes oza tävvendi kahtu iellisty; sit tiijustettih, kui vähembistökieli ozuttihes julgizen elaijan eri alovehil. Kuvvendes ozas kerättih tieduo kul'tuuran kulutukses da tiijoitusvälinehien da uvven meedien käytös eri kielil. Kontroligruupan kyzelylistu oli rakendehen puoles samanlaine, a kyzymyksii oli vähembi da oza kyzymyksis oli luajittu eri tabah migu karjalazien listas.

Pagizutteluloi oli kaikkiedah kuuzitostu. Niilöis nellästostu pagizutettih suomenkarjalazii. Nämmis pagizuttelulois kuuzi oli gruuppupagizutteluloi da kaheksa yksilöpagizutteluloi. Yhteh gruuppah kerättih kieliaktivistoi, viideh muuh gruuppah pagizutettavat kerättih ijän mugah: 18-29 -vuodizet, 30-49 -vuodizet miehet, 30-49 -vuodizet naiset, 50-65 vuodizet, yli 65-vuodizet. Gruuppupagizuttelulois pandih enämbi painuo nygözien vahnembien

igägruuppah keriamäl 30-49 -vuodizis kaksi pagizuttelugruuppua, kudamis yhtes oli vaiku naizii da toizes vaiku miehii. Kaheksa yksilöpagizutteluu luajittih nenga, ku jogahizes igägruupus pagizutettih yhty nastu da yhty miesty. Kontroligruuppah kuulujii pagizutettih kahtes gruuppupagizuttelus. Enzimäzeh kučuttih meedien ruadajii, toizeh poliitiekkoii da virgumiehii. Pagizuttelulois kzyyttih samoi teemoi kui kyzelytutkimukses: monikielizyitty da sen merkičysty yksilöle da yhteiskunnas, kiely da identitiettua, suhtettu omah kieleh libo omih kielih da toizih kielih, Suomes paistun karjalan tilandehtu da sidä, midä karjalan kielen elvyttämizekse da säilyttämizekse pidäs da vois luadie.

3 Kogomus tärgevimis tuloksis

3.1 Karjalan kielen stuatussu Suomen zakonanluajindas

Suomes kielen zakonallizen stuatusan miäritelläh konstitutsii, kielizakon, saamen kielizakon da ukuazu, kudai miärittelöy alovehellizii kielii da vähembistökielii koskijan euoppalazen peruskirjan da kanzallizien vähembistölöin suojeluu vuadijat kielet. Konstitutsii da kielizakon miäritelläh suomi da ruočči kanzalliskielikse da saami konstitutsiel tunnustetukse kandurahvahan kielekse. Saamen kielizakon miärittelöy saamelazien kielellizet oigevukset tarkembah: konstitutsien paragraafu 17 uskaldau saamelazile ("kandurahvahannu") da "romaniloile da toizile rahvahile" oigevuksen ylläpidiä da kehittiä omua kiely da kul'tuurua. Karjalan kieli on Suomen zakonanluajindas liitetty enämbän migu suan "muun" Suomes paistun kielen joukkoh. Yhten jytyöh kazvatustu koskii zakonanluajindu oppiu uskaldua kaikkii toizii kielii pagizijoile oigevuksen opastuo omua kiely da nenga säilyttiä oma perindehelline kieli. Yhtelläh ozutahes ku zakonanluajindu nostau edusijale jälgiaijal roinnuzii muahmuuttajoukkoloi enne perindehellizii vähembistökielii. Ezimerkikse erähii valdivon tugiloi voi andua vaiku muahmuuttaikielien opastukseh, sidävastoi perindökieleksi luokitellun karjalan opastukseh on soveldettu kingiembii kritierilöi: Monet karjalan kielen valdivontugie koskijat budžettu- da muut parlamentuarizet initsiatiivat on estetty jälgivuozien aijannu.

Suomi ratifiiruičči alovehellizii libo vähembistökielii koskijan euoppalazen peruskirjan vuonnu 1994 da kanzallizien vähembistölöin suojeluu koskijan ramkusobimuksen vuonnu 1998. Alovehellizikse libo vähembistökielikse miäritellyt kielet on miärätty alovehellizii kielii libo vähembistökielii koskijan euoppalazen peruskirjan toimehehpanendua koskijas ukuazas. 27.11.2009 Suomen parluamentu piätti kohendua ukuazua da lizätä sih karjalan kieli ei-alovehellizekse kielekse romanikielen jytyöh. Tämä enzimäine virralline karjalan kielen tunnustamine Suomen vähembistökielekse uskaldau karjalankielizile lapsile oigevuksen suaha opastustu omal perindökielel (Perusopastuslakon 21.8.1998, § 10 Opastuskieli). Lizäkse se uskaldau mahton suaha valdivonabuu moizen opastuksen todevutandah. Toiziazies ukuazan muutos yhtelläh ei käytändös muuta karjalan kielen zakonallistu stuatussua Suomes. Toimehehpanendan tävvendämizekse pidäy liziä muutoksii. Ukuazan muutos ei vie ole vedänyh muutoksih zakonanluajindas, a Karjalan Kielen Seura on jo moni kerdua luadinuh initsiatiivoi, kudamii käzitelläh monis hallindollizis yksikkölöis.

Toizin kui äijät toizet vähembistöt, kudamien on pidänyh borčuija oigevukses eliä omil eloipaikoil, karjalankielizien bojut koskietah poliittizii kiistoi, kudamien syynny on heijän lugemine ozakse Suomen rahvastu. Vie nygöigi poliittizis väittelylöis da karjalazien järjestölöin da virguniekoin vastavundois väitetäh, ku "ei ole selvy dielo, ongo karjal iččenäine kieli".

3.2 Medii-anualiizan tuloksii

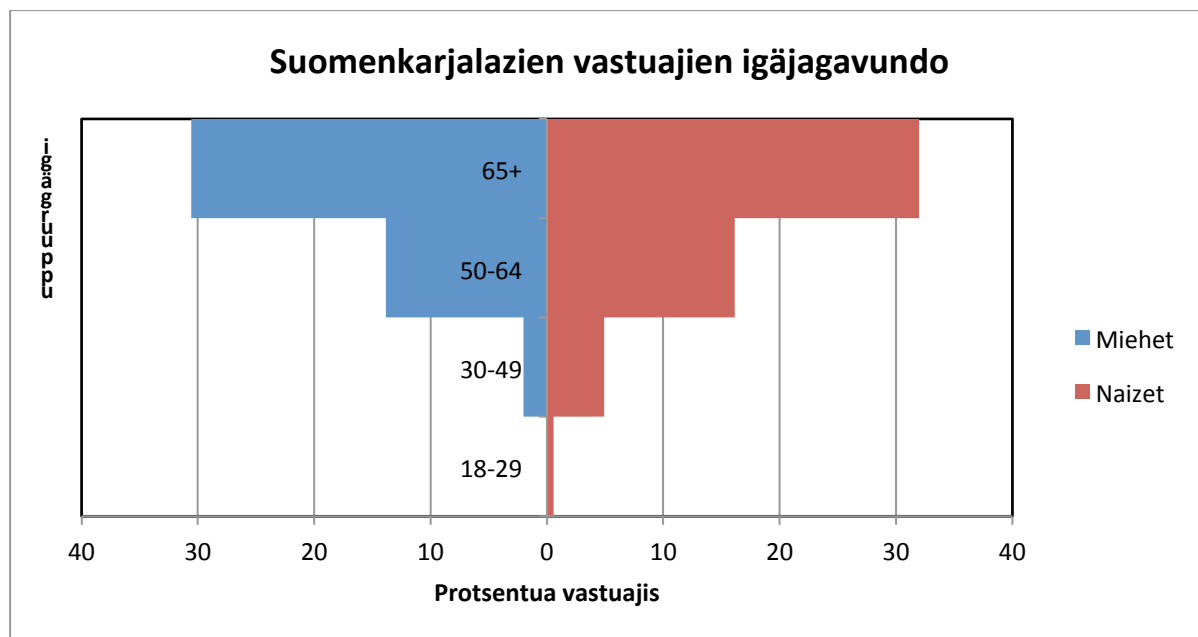
Meedii-anualizan tavoiteh oli sellittä, kui vähembistökielii, kielen säilyttämisty, kielen menettämisty da elvyttämisty käsitelläh enimistökielizes meedies da kui vähembistökielizes meedies. ELDIAs analiziiruittu suomenkarjalaine meediainehisto oli kerätty kolmes žurnualas (Karjalan Heimo, Nuori Karjala da Oma Suojärvi) da yhtes gazietas (Karjala). Lizäkse analiziiruittih ezimerkilöi internetan paginforumoil da yhtes karjalankielizes blogas. Enimistömeedies kačeltih Helsingin Sanomii da Kalevua. Kačonduperiodiloi oli kolme: vuvvet 1998, 2005 da 2010-2011.

Suomenkarjalazen meedien anualiizu pal'l'asti, ku kačottulois julgavolois karjalan kiely käytetäh aiga vähän. Pozitiivine tulos oli se, ku vie 1998 kirjutuksis pietti karjalan kielen häviendiä Suomes väistämättömänny, a 2005 kirjutuksis allettih paista kielipezis, karjalan kirjukielen tarbehes, karjalan kielen tulies aijas da ruavahien kielenopastundas. Vuonnu 2011 kirjutukset oldih viegi pozitiivizemmat: ezimerkikse Karjala-lehten mugah "Karjalan kieli eläy tovellistu nouzukaustu da senke hommailu on vägevembiä migu nikonzu" (Karjala 9.12.2010: 1). Periodoin tutkimine sežo ozutti, ku sie kus karjalua vie 1998 erähiii karakterizuittih häviejäkse varietietakse, da vuonnu 2005 "suhtehes suomeh no lähisugukielenny", ga vuvven 2010-2011 kirjutuksis sih vihjates puaksuh käytetäh moizii kunnivoiččijoi sanondoi kui *kaunis, bohattu, rakas da virralline*.

Muga Helsingin Sanomat kui i Kaleva puaksuh kirjutetah vähembistölöis, vähembistölöin kazvatukses, uuzis zakonois da kielenkäytös, ga ylen harvah nimidä Suomen karjalankielizes vähembistös. Suurin vuitti vähembistökielii libo kielivähembistölöi koskijois kirjutuksis käsitelläh ruočinkielizii suomalazii, saamelazii rahvahii pohjazes libo muahmuuttajii. Silloigi, konzu karjalankielizii mainitah, tarkoitetah Suomen ulgopuolel eläjii karjalazii libo karjalazii, kuduat vastevai muutettih Suomeh. Kielikyzymyksii vouse ei tarkastella, da karjalan kieli mainitah vaiku siiričimennen toizien problemoin libo kyzymyksien ker.

3.3 Kyzelytutkimuksen tuloksii

Kyzelylistu työnnettih kaikkiedah 1034 suomenkarjalazele. Järilleh niilöi työnnettih nenga 370, kudamis 356 oldih "pättävii" nenga ku vastuaju oli vastannuh yli 50% kyzymyksis. Vastuajis 285 (80%) täytettih suomenkielizen da 71 karjalankielizen kyzelylistan: 34 valličči suvkarjalazen, 24 livvinkarjalazen da 13 vienankarjalazen versien. Vastuajien igäjagavundu on ozutettu alolijas figuuras 1:

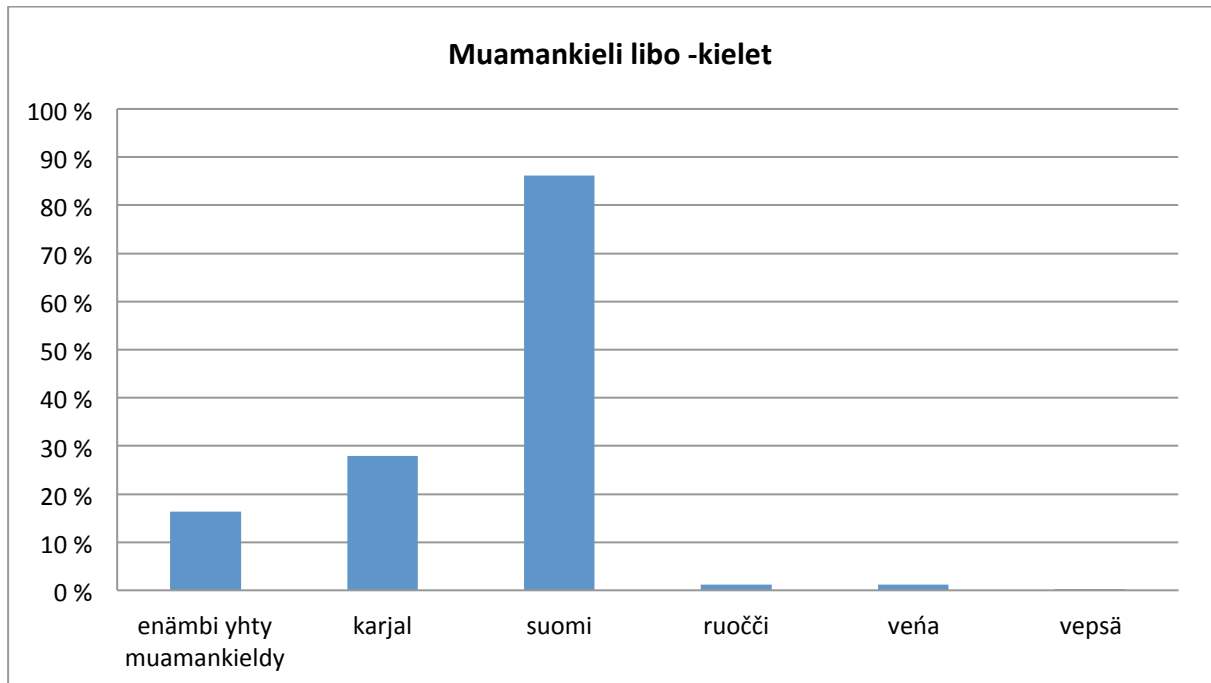
Figuuru 1. Suomenkarjalazien vastuajien igäjagavundo

Kui figuuras 1 nägyy, vastuajis oli enämbi nastu migu miesty da selgiesti enimän vahnimien igägruuppah kuulujii libo yli 65-vuodizii, a nuorimien igägruuppah kuulujii lās ei ni olluh. Figuuran 1 ozutettu kuva karjalakse pagizijoin igärakendehes varmah on oigien suundaine, a pidäy mustua, ku otandu oli pidäiseuroin jäsenregistrat da seuroil on vähembi nuorii migu vahnoi jäzenii. ELDIA-projektan tuloksien mugah sežo keski-igäzii da nuorii karjalanmaltajii - lapsiigi - Suomes on enämbi migu aijembi on yleizesti arbailtu. Eri sugupolviloin karjalaksepagizijoi yhtistäy juuri tahto akkiloija da säilyttiä oma kieli tuliesgi aijas.

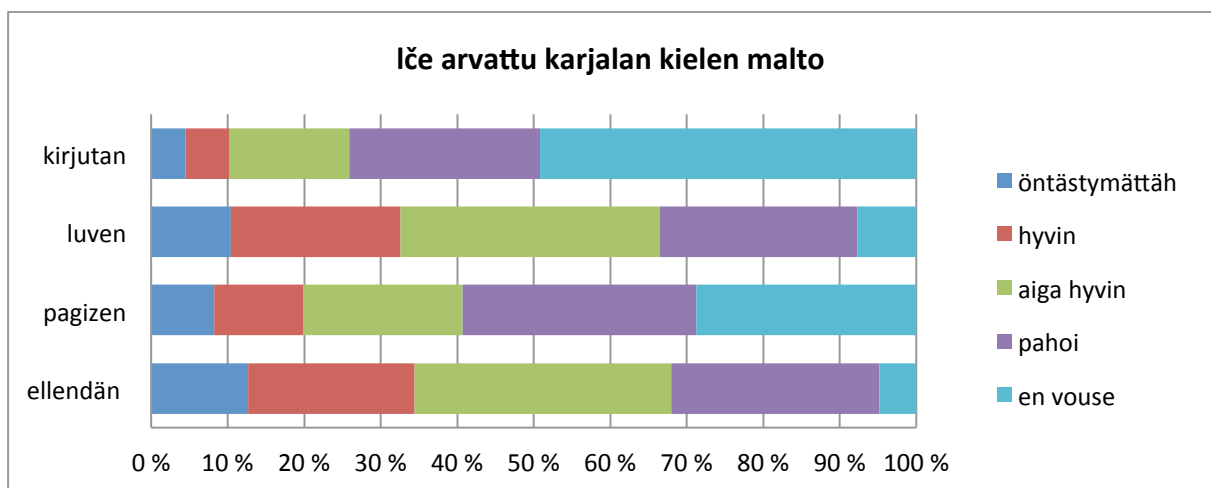
Nuoret suomenkarjalazet valmistutahes gruuppupagizutandah Nurmekses 5.3.2011.

Kui alolijas figuuras 2 näggy, suomenkarjalazis vastuajis vähästy enämbi 16% ilmoitti, ku heil on enämbi migu yksi muamankieli. 28% ilmoitti, ku karjal on muamankieli libo yksi muamankielis. 86% ilmoitti, ku suomi on muamankieli libo yksi muamankielis. Vähästy yli 3% ilmoitti, ku ruočči, ven'a libo vepsä on muamankieli libo yksi muamankielis.

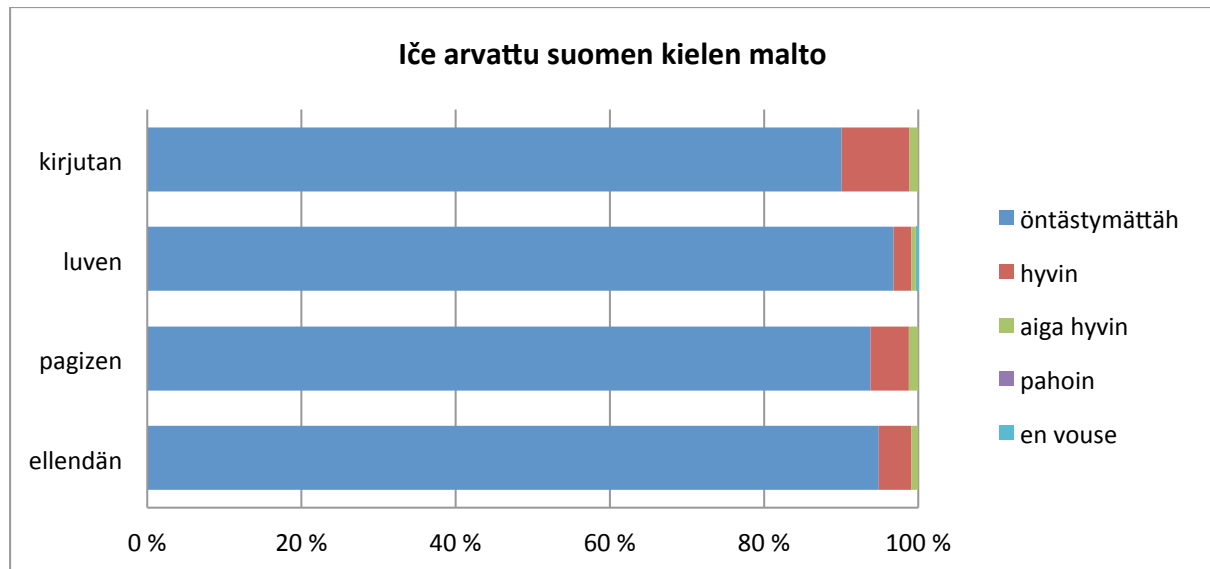

Figuuru 2. Muamankieli libo -kielet

Alolijat kaksi figuurua ozutetah, mittuzennu vastuajat pietäh omua karjalan kielen maltuo da suomen kielen maltuo:

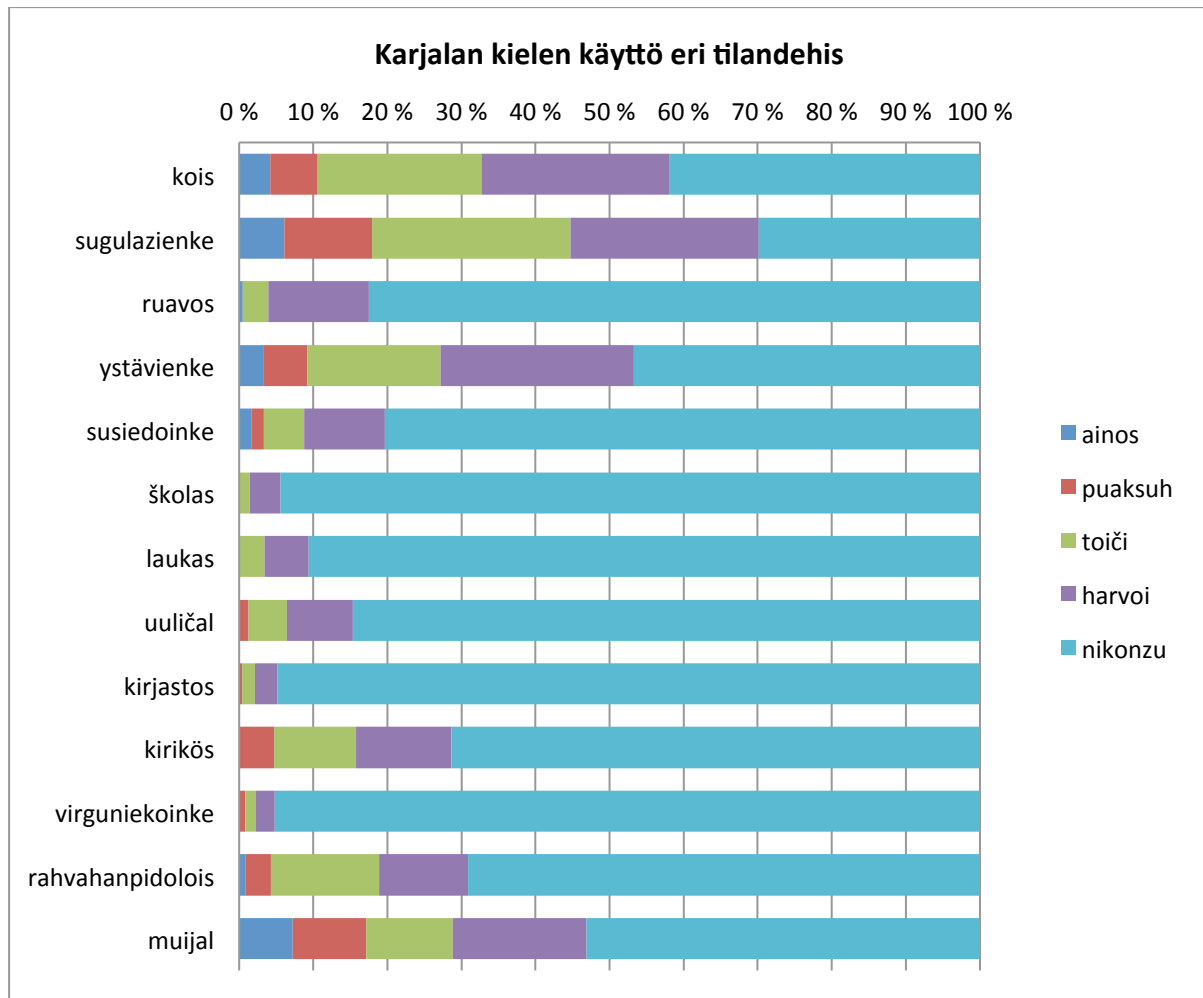
Figuuru 3. Iče arvattu karjalan kielen malto

Figuuru 4. Iče arvattu suomen kielen malto

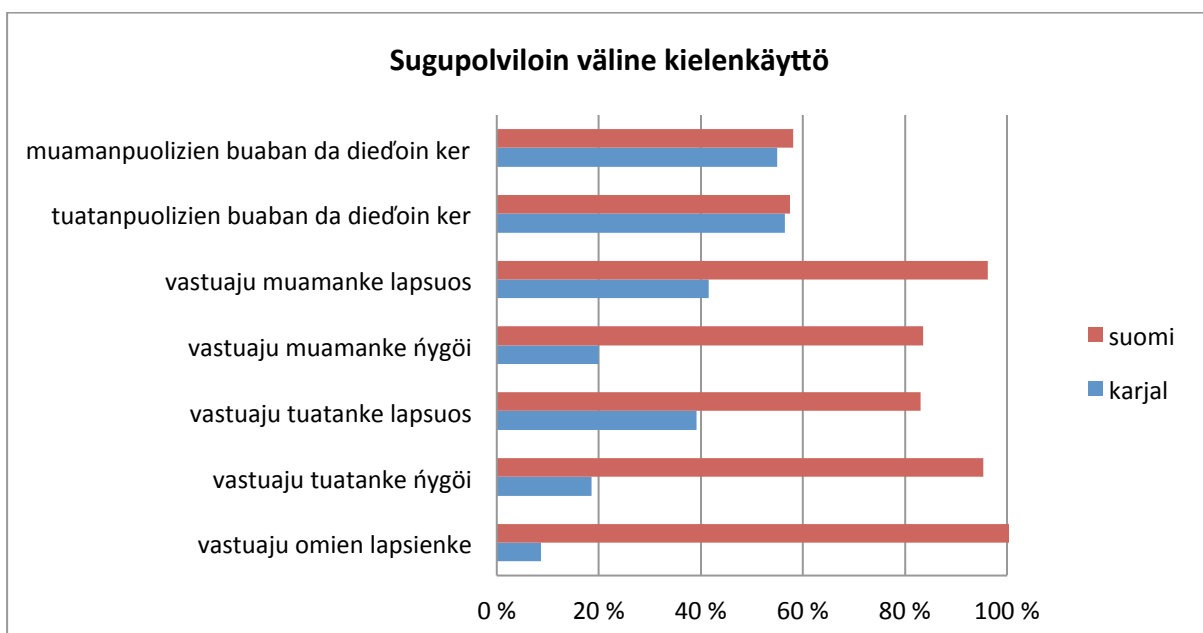
Figuurois 3 da 4 voi lugie, ku vastuajat pietäh joga kohtas suomen kielen maltuo äijiä parembannu migu karjalan kielen maltuo. Enämbi 90% vastai, ku hyö kirjutetah, paistah, lugietah da ellendetäh suomie öntästymättäh, a karjalua 6% kirjuttau, 10% lugou, 8% pagizou da 13% ellendäy öntästymättäh. Niken ei vastannuh, ku vouse ei malta suomen kiieldy. Karjalan kiieldy oman ilmoituksen mugah 4% vouse ei malta kirjuttua, 8% lugie, 29% paista, da 5% vouse ei ni ellendä.

Kui jällesolii figuuru ”Karjalan kielen käyttö eri tilandehis” ozuttau valpahansinzel, suurimas vuitis kzyttylöi kielenkäyttötilandehii enimät vastuajat nikonzu ei käytetä karjalua. Ylen harvah karjalua käytetäh školos, laukas, kirjastos, da virguniekoin ker. Ylen äijän sidä käytetäh sugulazien da ystävien ker da kois: 70% vastuajis ilmoitti, ku hyö hos erähiči käytetäh karjalua sugulazienke, enämbi puoldu kois, da vajua puoli ystävienke.

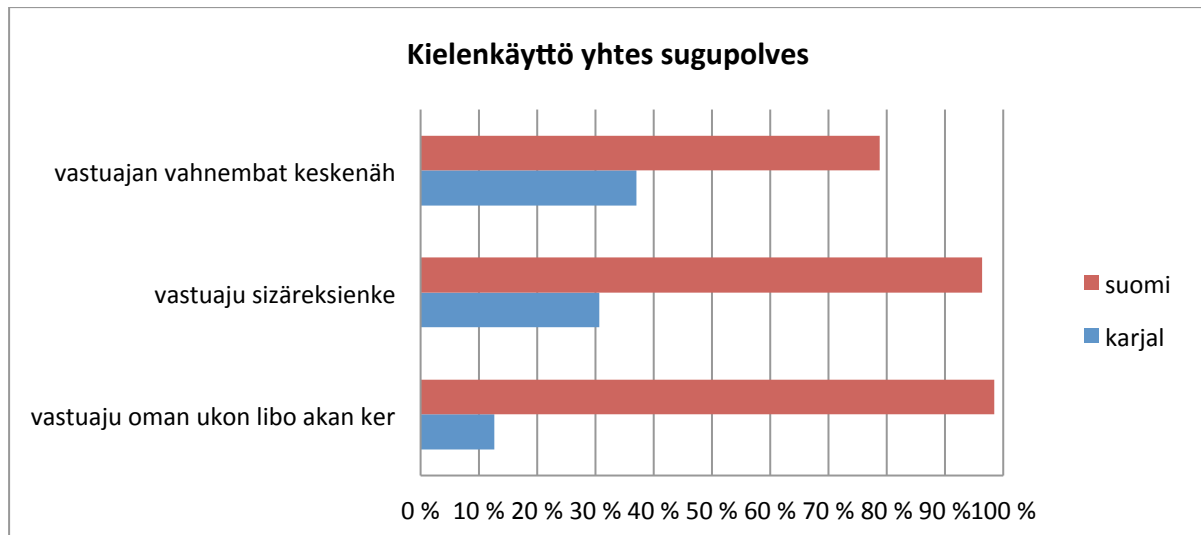

Figuuru 5. Karjalan kielen käyttö eri tilandehis

Alolijat kaksi figuurua ozutetah suomen kielen käytön liženemisty sugupolviloin välizes yhtevykses sugupolves toizeh:

Figuuru 6. Sugupolviloin väline kielenkäyttö

Figuuru 7. Kielenkäyttö yhtes sugupolves

Figuuras voi nähtä, ku perehis karjalan malto on häviemäs. Enämbi puoldu vastuajis saneli, ku died'oit da buabat paistih heile karjalua, nenga 40% kerrottih, ku vahnembat paistih heile karjalakse lapsennu, a vaiku 9% vastuajis pagizou omile lapsile karjalakse. Suomen kieli on työndänyh borkkah karjalua nengagi, ku vaiku puolet vahnembis, kuduat paistih vastuajale karjalua lapsuos, nygöi paistah vaiku suomekse. Sugupolviloin keskinäzes kielenkäytösgi suomi on vallannuh alua verdailles vastuajan lapsuon perehty da omua perehty: Nenga 40% vastuajien vahnembis paistih keskenäh karjalua, 30% vastuajis pagizou libo pagizi karjalakse sizärien ker, a vaiku 12% oman ukon libo akan ker.

ELDIA:n pagizuttelulois tuli ilmi, ku nygöi ollah ližetty moizet suomenkarjalazet, kuduat ei opastuttu karjalua kois, ga tahtottas sidä maltua. Nenga 60-vuodine mužikku kuvaili pagizuttelus kielen käyttö lapsuonaigazes perhes täh luaduh:

(1)

no minul ei kois paistu karjalakse, muga kui, kostjat tultih t- ta rodnat ni sillo, allettih paginal. minä vasta nygöi, nygöi, v-uosituhat keskes olen opastunnu, vähä vähiiä, () vabaaopistol da k-, kaiken moisil kurssiloil ta, tuota vähä vähiiä sit. n-nygöi meil on moine, o-opintokerähmä mis myö vähäisen ikraitsemma ja pagisemmaki.

On moni syydy täh monele suomenkarjalazele omakohtazesti tuttavah tilandeheh. Toine maailmanvoinu vedi rajakarjalazien da petsamolazien eländyalovehien menetykseh da karjalankielizien leviemizeh eri puolile Suomie. Karjalankielizien boikoi liikkumine hedi voian jälgeh ielleh levitti pagizijoukkoloi. Äijät mendih miehele libo naizih suomenkielizen ker da puaksuh kodikielekse rodih suomi. Karjalankielizet sežo käytettih hyväkse mahtuo opastuo: vastuajien joukos oli enämbi korgiesti opastunnuzii migu kontroligruupas da statistiekan mugah kaikkis suomelazis. Opastuksen kielenny suomi iellehgi työndi borkkah karjalua. Ga enne kaikkie karjalan kielen borkkah puuttumistu ravendi se, ku suomelaine yhteiskundu ei ellendänyh karjalankielizien kielellisty da kul'ttuuristu omaluaduzuttu eigo jälgivuozissah nikui ole tugenuh niilöin säilyndiä. Kui jällestulijat pagizuttelutsituatat

kuvastetah, kielellizen mugavundan paineh oli kova da sidä puaksuh ližai ellendämättömys pravoslavnoidu kul'tuurua kohtah.

(2)

Naine, igägruoppu 50-65:

ka miun perehes ni, miun vahnin, velli on, roinu nelläkymmenseitsemän, da mie kuuskymme yks. a me-, muut eivät, eivät pagise karjalakse. mi oon se ainut. et, heidy on kiusattu koulus, minuu ei oo. et miul ei semmosta, semmosta oo. ((ylehistry myöäilijä burbetustu)) miul ei muamo da tuatto eivät, eivät pagissu karjalakse. kodis. ((ylehistry myöäilijä burbetustu)) ihan vai sen tagii et lapsie ei sit kiusattas. ((ylehistry myöäilijä burbetustu)) ne opastus suomen kieleh.

(3)

Naine, igägruoppu 30-49:

mummi nin, krhöm jollaki tavalla, tai sit mitä, ee- ku siellä todella sitte kiusattii ja, siis Nurmijärvellä tuolla Helsingin seudulla niinku, paljo ryssiteltii ja semmosta et sitte just hän esimerkiks halus sitte että niinku lapsi- lapsia ei kastettas ortodoksiksi muuta et ei niinku leimattas sitten, kun ne on semmosia ihmisiä jotka on tuntenu hänet niinku Vienan, ilmeisesti niinku sitte, niitten oma heimolaisten kanssa niinku jonkun verran puhu niinku sitä karjalaa muuten aika paljon koko sen, niinku halus hukata, tai sillee niinku ei tuonu millään tavalla esille sitä. mutta sitte mulla itellä on hirveen voimakas - sitte jotenki minulle halus välittää sitä.

'buabo muga, krhöm, kui lienne, libo midä, ee-, ku sie toveni kiuzattih da, sie Nurmijärvellä, sie Helsingin čural, äijän ryssiteldih da nengomua, ku häi ezimerkiks olis tahtonnuh ku lapsi-, lapsii ei ristittä pravoslavnoikse, ku ei sit nimiteldäs, ku net ollah nengomii rahvastu, ket ollah tundiettu hänen kui Vienan, häi vikse niilöin omien rahvahien ker vähä pagizi sidä karjalua, ga muite häi vikse enemyölleh, muga kui tahtoi sen hävittää, da tavallah nikui ei sidä ozuttanuh, ga sit minus tunduu, ku kuitahto häi sidä minule tahto välittää.'

(4)

Naine, igägruoppu 30-49:

meillä vähä oli semmonen tilanne että, että ku mie olin lapsi ja nuori nin, siis mi- mie oon asunu Outokummussa lapsena [1980-luvul]. niin, se se oli hyvin vahvasti peitettyä se karjalaisuus. vielä, vielä et meillä ala-asteella ryssiteltiin ja oli tällasta.

'meil oli vähä moine tilandeh ku, ku minä olin lapsi da nuori, da mi- minä olen elänyh Outokummu lapsennu [1980-luvul]. da sie se oli ylen äijän peitetty se karjalazus. vie, vie, ku meil alakluasoil ryssiteldih da oli nengomua.'

Tässah yhteiskunnan annettu talohuolline da morualine tugi on olluh vähästy da riittämättömiä karjalan kielen pellastamizekse. Jälgimäzen kahten kolmen vuvven aijannu piättäjät da virgumiehetgi ollah ellendetty, ku Suomen karjalankielizien pido ei ole olluh oigevuonmugaine da yhteiskunnan pidäy yhtyö karjalan kielen da kul'tuuran elvyttämizeh.

Kontroliryhmän pagizuttelus valdivon virguniekku naine pidäygi virgumiehien toimindua tärgienny vuitinnu karjalan kielen stuatusan lujittamizes:

(5)

me tehdään nyt ensimmäistä kertaa meidän vaalitiedote myöskin karjalan kielellä ja yritimme lähettää koko pinkkaan kaikki kaksyt kieltä johonkin mainos-käännöstoimistoon, no ei löytyny tietysti sellasta joka olis suostunu sen karjalan, kyllä näitä harvinaisempia maahanmuuttajakieliä saimme mut ei karjalankielenkääntäjää ollu. Sitte tietysti karjalan kielen seura auttaa meitä sitte siinä siinä sen tota kääntämisessä mut toi on taas esimerkki siitä että niinkun törmätään näihin rajoihin koska kyllähän yks tapa vakiinnuttaa on on nyt sitte se että viranomaset ((puhelin soi)) niinku omassa tuotannossaan pikkuhiljaa huomioi myös karjalankieltä niinkun on ruvettu huomioimaan saamen kieliä esimerkiks.

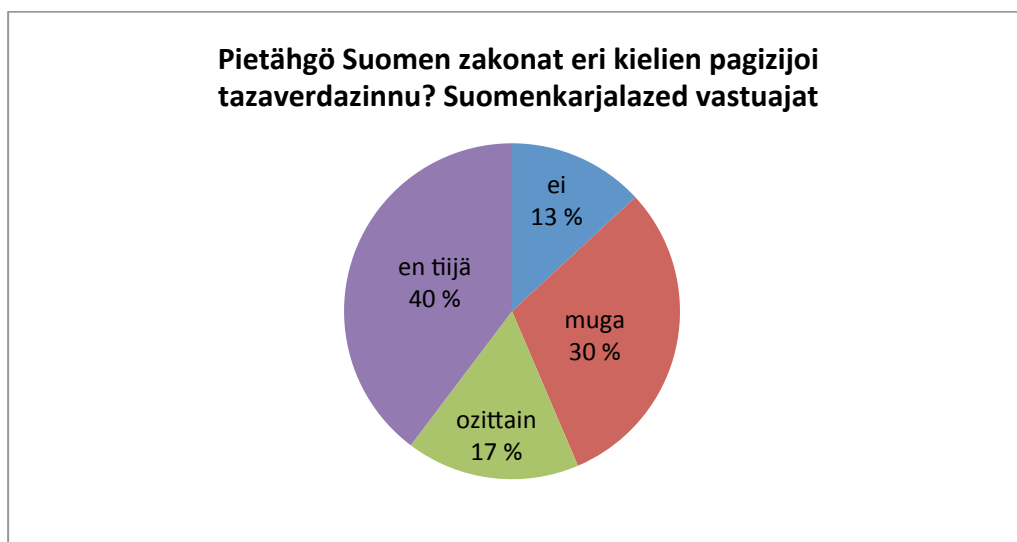
’Myö nygöi ezmästy kerdua luajimmo valličendutiijottehen karjalan kielelgi da opiiimmo työndiä kaiken bumuagutukun kaksikymmen kieldy mihtahto mainos- libo kiännöstoimistoh, no tietäväine ei löydynyh nengostu, kudai olis ruvennuh karjalan kieldy, oli moizii harvinazembiigi muahmuuttajien kielii, ga karjalankielen kiändäjii ei olluh. Sit tietäväine Karjalan Kielen Seura meidy avvuttau sit ... kiändämizes, ga se tuaste on ezimerki sit, ku ... myö ähkähtämmökseh nämmih rajoih sendäh ku yksi taba lujittua on on nygöi se, ku virgumiehet ((telefon soi)) muga kui omas tuotandos vähä vähäl otetah huomivoh karjalankieldygi, kui on ruvettu ottamah huomioh saamen kieldy, ezimerkikse.’

Ihan jälgivuozinnu suomelaine yhteiskundu rubei kiinittämäh huomivuo karjalankielizien kanzalazien kieli- da kul'tuuroigevuksih. Jovensuuh perustettih karjalan kielen professuuru vuonnu 2008. Vuvven 2009 lopul karjal tunnustettih Suomes paistukse vähembistökielekse, ku se tazavallan prezidentan päätöksel otettih Europan Nevvoston vähembistökielien peruskirjan raportiruittavih kielih. Karjalan kieldy kannattajile projektoile voi nygöi pakita valdivon tugie. Vuvves 2011 algajen karjalan kielen on voinnuh merkitä muamankielekse rahvasregistrukeskuksen ylläpiettyh rahvastiedokandah. Saman vuvven parluamentu-valličendas valličendutiijoiteh ezmästy kerdua annettih karjalaksegi. Nenga sežo luajittih vuvven 2012 prezidentuvalličendois. Sygyzyl 2012 Päivännouzu-Suomen škola rubei ezmäzenny perusškolannu Suomes opastamah karjalan kieldy fakultatiivannu vierahannu kielenny. Vuvven 2012 lopul karjalankielizet tiijotusvälinehet otettih pädiäkse kyzymäh lehtistötugie. Samoih aigoih Pohjas-Karjalan muakunduliitto da Karjalan Kielen Seura perustettih Karjalaine kodirandualoveh Pohjas-Karjalah yhtehizen ruavon virallizekse forumakse.

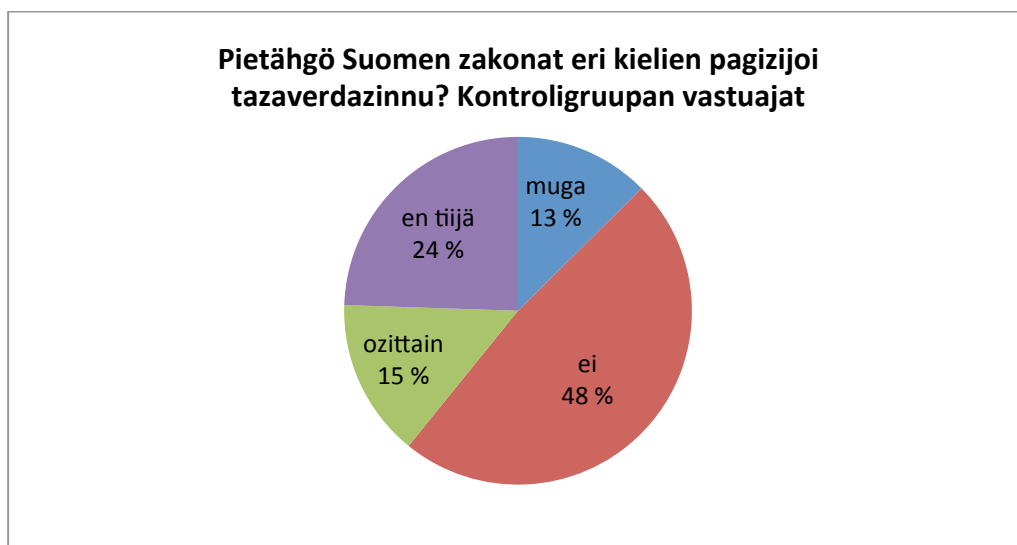
Passibo sit, ku yhteiskundu on alganuh ellendiä karjalankielizien jäzenien ogevuttu omah kieleh da kul'tuurah da niilöin kehittämizeh, kuuluu allus algajen aiga pienele a kaiken aigua kazvajale joukole kieliaktivistoi. Voinanjälgehizis vuozis algajen aktivistat akkiloittih kul'tuuruperindyö pidäiseurois. Enzimäi suomenkarjalan tilandeh opittih nostua valdukunnan piättäjien tiedoh jo 1970-luvun lopul, konzu Paavo Harakka käi parluamentuval-

ličendukampuaniedu karjalaksegi. Ezmäine karjalan kielen stuatussua da tilua koskii kirjalline kyzymys parluamentas ezitettih 1989. 1990-luvun puolivälis algajen, konzu Karjalan Kielen Seura perustettih, karjalankielizet ollah ainos vai nägyvembäh prižmitty kielellizien da kul'tuurallizien oigevuksien kunnivoičustu da tugie kielen da kul'tuuran elvyttämizeh. Kielipoliittistu toimindua koskijois tuloksis suau enämbi lugie suomenkielizes rezymes.

ELDIAn tutkimustuloksien vallos zakonanluajindu karjalankielen tugemizeh näh ozutahes välinpidämättömäkse. Muga karjalankielizih kui i kontroligruuppah suunnatus kyzelyanlistas kyzyttih vastuajien mielidy sit, ozutahesgo Suomen zakonanluajindu tazapuolizennu kaikkien kielten pagizijoile. Kui figuuras 8 nägyy, suomenkarjalazis vastuajis läs puolet, 47%, kačottih ku nenga on. Figuuru 9 ozuttau, ku kontroligruupas äijä harvempi nenga uskoi, vaiku 28%. Sidä vastoi läs puolet kontroligruupas duumaittih ku zakon ei pie kaikkien kielten pagizijoi taza-arvozinu, suomenkarjalazis nenga vastattih vaiku 13%.

Figuuru 8. Pietähgö Suomen zakonat eri kielten pagizijoi tazaverdazinnu? Suomenkarjalazed vastuajat

Figuuru 9. Pietähgö Suomen zakonat eri kielten pagizijoi tazaverdazinnu? Kontroligruupan vastuajat

Argielaijasgi karjalazet vie borčuijah oman kielen tunnustamizen da hyväksyndän puoles. Kui alolijois laihinois ozutahes, ezimerkinny sit midä vois da midä pidäs suavuttua, puaksuh mainitah saamenkielisty vähembistyö:

(6)

Naine 1, igägruuppu 30-49:

saamelaiset on kielelleen saanu sen statuksen ni se on, sen jälkeen on virallinen status ollu, sitä on pystytty elvyttämään. ihan samalla tavalla karjalan kielen suhteen, etät jos se myö-, jos se mielletään Suomessa kielivähemmistöksi, ni sitten sillä on jonkunäkönen virallinen paikka Suomessa ja sitä pystytään systemaattisesti sitte kehittämään. mitä tähän mennessä ei oo voitu tehdä.

'Saamelazet ollah kielelles suadu sen stuatusan, sit se on, sen jälgeh on olluh viralline stuatussu, sidä on voidu elvyttiä. Ihan yhtenijettyöh karjalan kieleh näh, ku myö, ku se ellendetäh Suomes kielivähembistöks, ga sit sil on mittuinetahto viralline paikku Suomes da sit sidä voi sistemuaattizesti kehittiä. Kui ei ole tässah voidu.'

Naine 2:

nii ja saamen kieli kumminkin on ollu edistysaskeleena että, mehän tullaan perässä.

'Nenga, da saamen kieli yhtellä on askel edehpäi, myöhäi tulemmo peräs.'

(7)

Naine, igägruuppu 30-49:

mie oon pari kertaa tehny silleen et ku on tästä ruotsi kysymyksestä keskusteltu, et pitäskö täällä niinku et voisko venäjää opiskella, toisena kielenä tai mikä on ni, mie oon alkanu karjalaks pagisemah, esimerkkinä siitä että, että on muitaki toisia kieliä ku se ruotsi.

'Minä olen kerran kaksi nenga luadinuh, ku on täs ruočči kyzymykses paistu, ku pidäsgo tiä ku voisgo tiä ven'ua opastuo toizennu kielenny libo midä, minä olen alganuh karjalakse paista ezimerkinny, ku onhäi toiziigi kielii migu se ruočči.'

(8)

Naine, igägruuppu 49-65:

nyt ne [saamelaiset] on saanu sen neljäsataa tuhatta siihen kielipesätoimintaan ja, meillä on se yks siellä Nurmeksessa. ((nauraa)) muutamalla sadalla eurolla. ((yleistä hyväksyvää mutinaa)) ehkä kenties, jonain päivänä on sitte meilläki vähä parempi.

'Nygöi net [saamelazet] ollah suadu net nellisadua tuhattu sih kielipezäruadoh da meil on se yksi sie Nurmekses (nagrau) erähäl sual eurol. ((Ylehisty hyväksyjä burbetustu)) Toinah erähänny piän meilgi on vähästy parempi.'

Semmite jälgimäzen 15 vuvven aijannu on piässyh ilmah ololoih näh kunnivoittavu miäry karjalankielisty kirjallizuttu da opastundumaterjualoi, da suadavil on jo karjalankielizii verkojulgavoloi da verkoformoigi. Muailman ezmäine kogonah karjalankieline verkolehti Karjal Žurnualu rubei piäzemäh ilmah vuonnu 2011. Joukkotiijoitustu vähäzen on karjalakse, a tässah ei ole valdivon maksettuu eigo siännöllisty libo päivittästy uuttu tieduo tariččijua

karjalankielisty joukkotiijoitusvälinehty. Kylmykuus 2012 YLE luadi periuatēpiätöksen, ku alua työndiä uudizii karjalakse joga nedälii (Karjalainen 23.11.2012). Korgieloin dengumenoloin däh televideenieohjelmien tariččemine roih aijankohtazekse vaiku myöhembi:

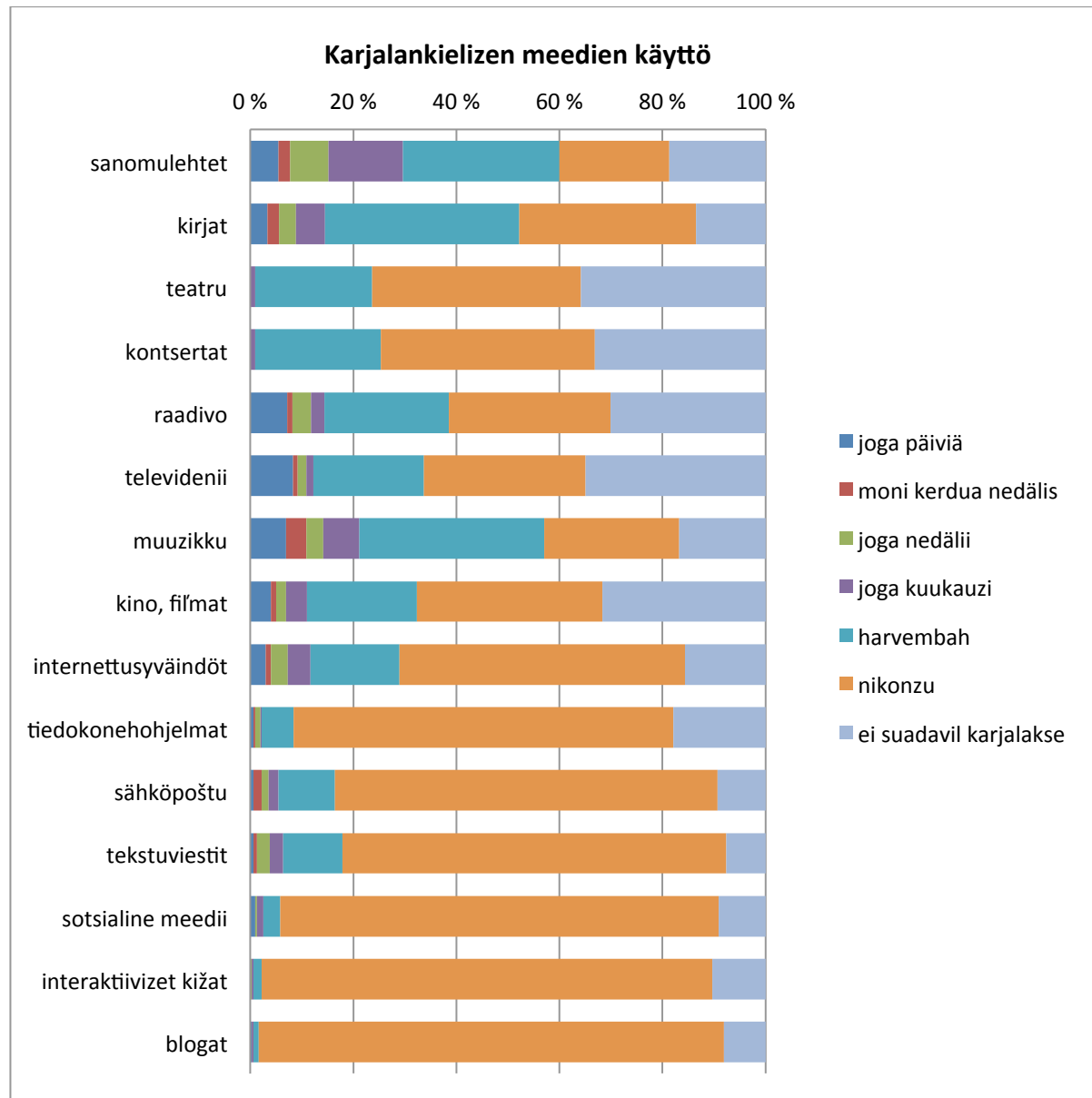
(9)

Konstitutsiikommisiien paginanvedäi Kimmo Sasi SVT:n uudizile 11.4.2011:

No televisio on jo huomattavasti hankalampi, kustannukset on suurempia ja sitten tietysti pitäisi olla jossain määrin kohtuullinen katsojamäärä. Tosin saamenkielisellä televisiolla on omat ohjelmansa mutta täytyy sanoa, että tältä osin on hieman ennen aikaista sanoa että olis kovin suurta valmiutta vielä televisio-ohjelmien tekemiseen, mutta koska YLEn tehtävä on julkisen vallan yhtiö eli tarjota myöskin vähemmistöille heidänkielisiä palveluitaan niin sitä ei voi sulkea pois mutta lähiaikoina tämmöstä ei oo tapahtumassa.

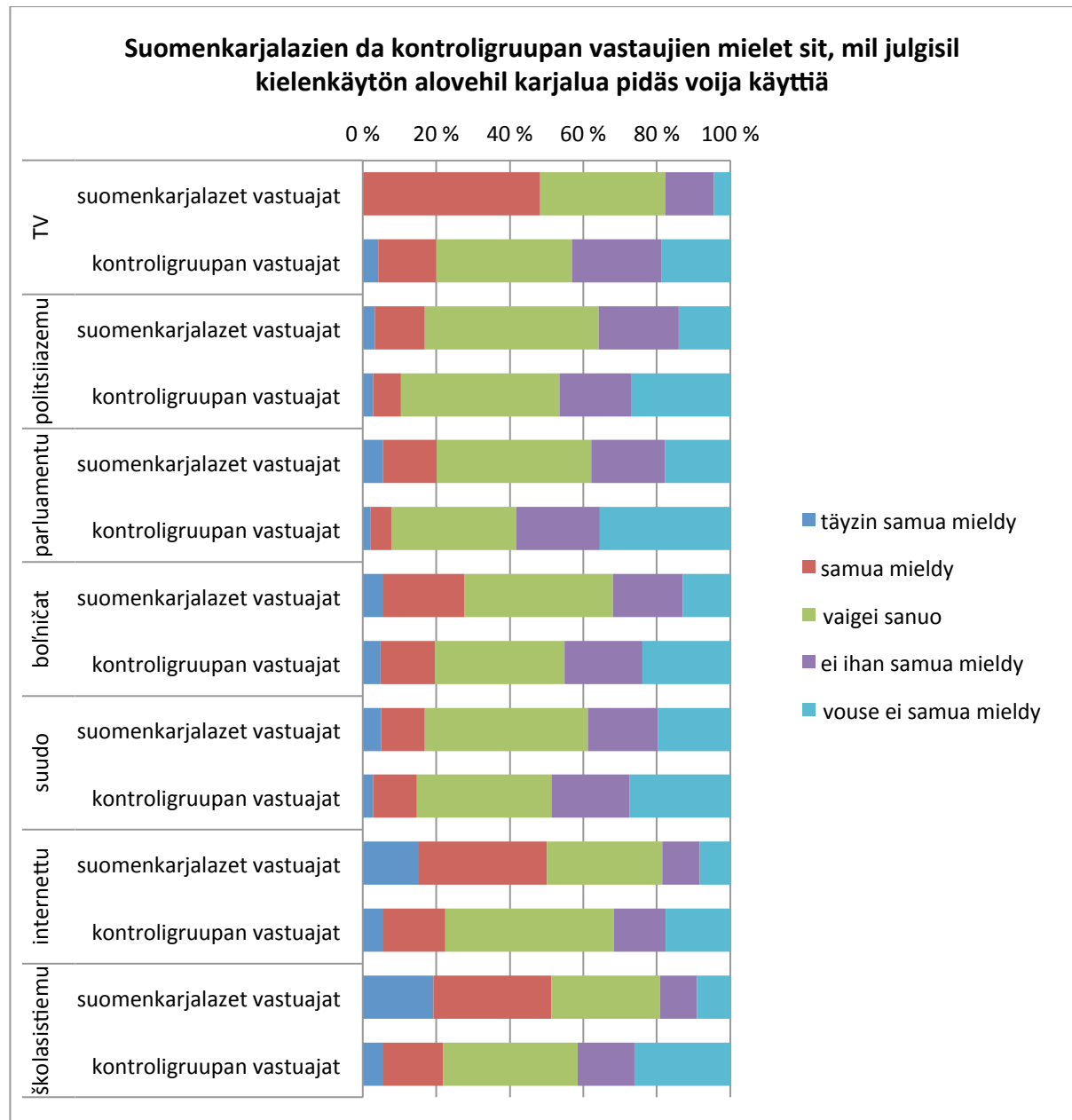
’Ga televiidienii jo ongi äijiä vaigiembi, dengumenot ollah suurembat da tietäväine pidäs olla kudakui tolkulline kaččojien lugu. Onhäi saamelazilgi televiidienies omat ohjelmat, ga pidäy sanuo, ku täs dielos on vie aijoi sanuo, ku olis suurembua valmehuttu luadimah televiidieniiohjelmii, a ku YLEn ruavonnu on toimie julgizen vallan yhtivönny, toizin sanojen tarita vähembistöilöilegi palveluu heijän kielel, sidägi ei voi jättiä ulgopuolele, a lähiaijal nengomua ei roi.’

Meedien da kul'tuurutuottehien käyttö karjalakse kyzeldih ankietas kyzymyksel, kudai jagavui 15 oza-aloveheh sanomulehtis internettuforumoih da blogoih. Kui figuuras 10 nägyy, kaikil 15 oza-alovehel taritah karjalankielizii materjualoi libo käyttömahtoloi:

Figuuru 10. Karjalankielizen meedien käyttö

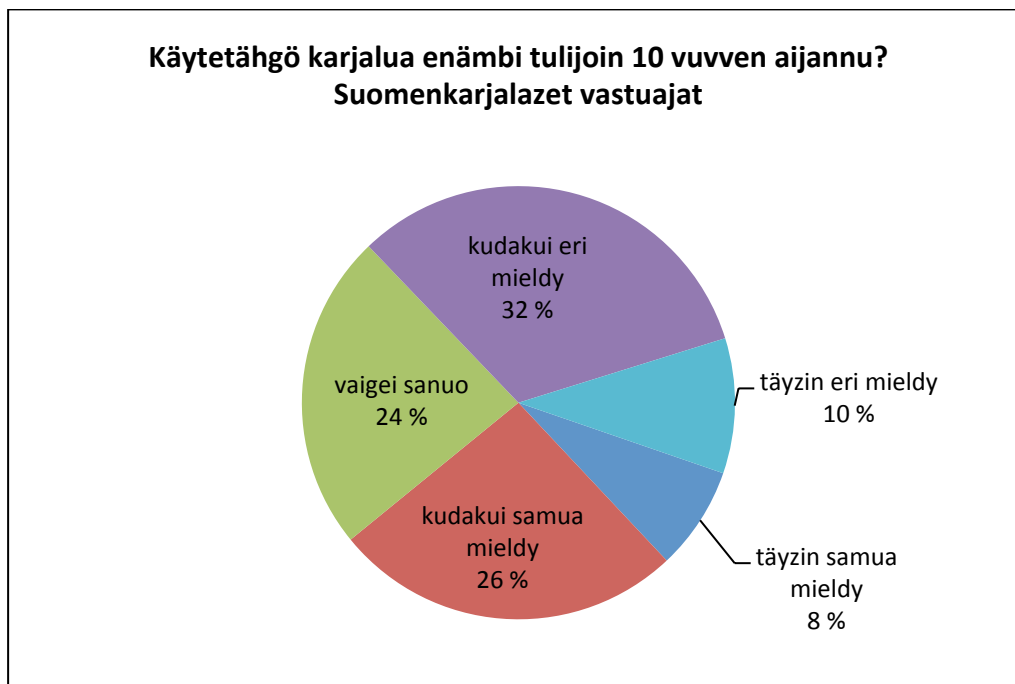
Valpahansinzel merkityt alovehet figuuran oigies reunas yhtelläh ozutetah, ku ihan jogahizen tutkitun tuottehen libo palvelun kohtas oza vastuajis on ilmoittanuh, ku karjalankielisty taričendua vouse ei ole suadavil. Maksankarvazel merkityt alovehet kuvatah vastuajii, kudamat ei sil oza-alovehel nikonzu käytetä karjalua. Enimän käytetäh karjalankielizii sanomulehtilöi, muuzikkutuottehii da kirjoi; enämbi puoldu vastuajis ilmoitettih, ku käytetäh niilöi hos erähiči. Mielydykiinnittäi tulos on se, ku perindehellizii meedielöi käytetäh enämbi migu elektronizii, hos i vastuajat sanottih ku hyö tietäh elektrounizien mahtoloin olemasolendas parembi migu monien karjalankielizien perindehellizien tiijoitusvälinehien olemasolendas, da hos hyö ilmoitettih ku niilöi parembi on suadavil. Mollembis kyzelylistois sežo kyzeldih vastuajien mielydy sih näh, mittumis julgizis kielenkäyttötilandehis karjalua pidäs käyttöä. Tulokset on kerätty alolijah figuurah 11:

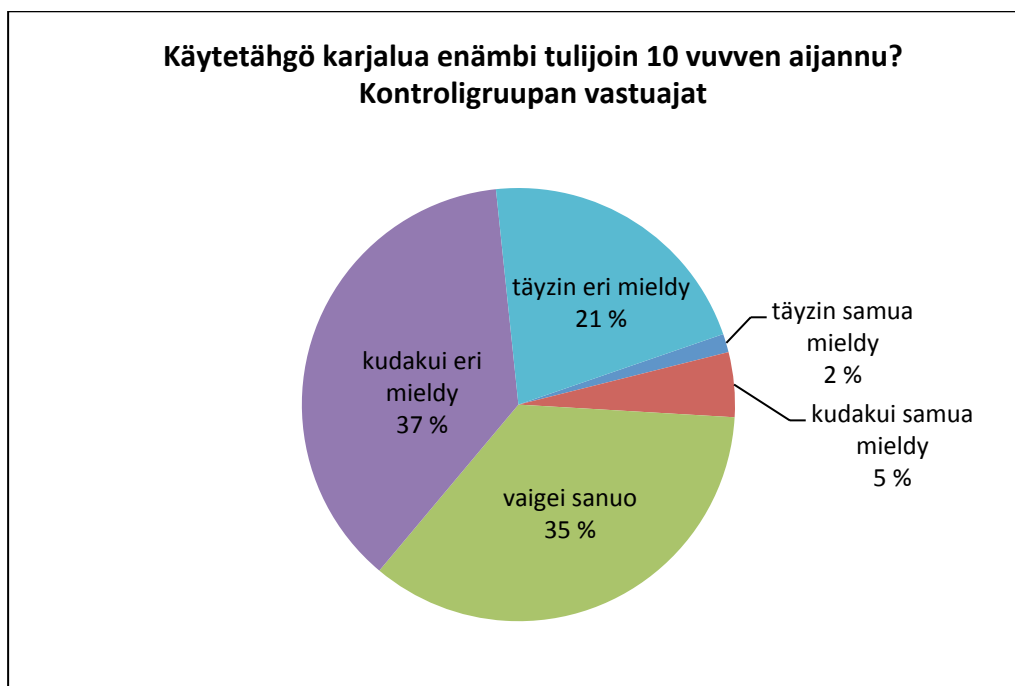
Figuuru 11. Suomenkarjalazien da kontroligruupan vastuajien mielet sit, mil julgisil kielenkäytön alovehil karjalua pidäs voija käyttää

Suomenkarjalazil vastuajil kolme tärkevimiä julgizen kielenkäytön alua oldih školasisiemu, televiidienii da bol'ničču, kudamil nenga puolet vastuajis tahtottas käyttää karjalua. Kontroligruupan vastuajat ei pietty karjalan käyttöä julgizis tilandehis muga tärkevinny. Pozitiivizimin kačottih karjalan käyttöä školas, internetas, televiidienies da bol'ničas: vähästy yli 20% vastuajis duumaittih, ku karjalua pidäs käyttää školasisiemas da internetas, nenga 20% kačottih, ku sidä pidäs käyttää televiidienies da bol'ničois. Pidäy kiinnittä huomivuo sih, ku kaikis kielenkäyttötilandehis kontroligruupan vastuajis löydyi karjalan kielen käytön vastustajua, ga mugai suomenkarjalazien joukos löydyi niilöi kudamien mieles karjalan kielen käyttö ei ole tarbehellistu nämis julgizis tilandehis.

Vastuajil kzyttih vie, uskotahgo hyö karjalan kielen käytön liženemizeh tulijoin kymmenen vuvven aijannu. Suomenkarjalazis vastuajis täh uskoi 34%, kontroligruupan vastuajis vaiku 7%. Täyzin eri mieldy oli kontroligruupan vastuajis 21%, suomenkarjalazis 10%. Muga kolmandes suomenkarjalazis vastuajis kaččou pozitiivizesti karjalan kielen elvytändän mahtoh Suomes. Tämä on putin tulos: joga kolmas uskou ku menemmö kohti parembua jo lähiaijal.

Figuuru 12. Käytetähgö karjalua enämbi tulijoin 10 vuvven aijannu? Suomenkarjalazet vastuajat

Figuuru 13. Käytetähgö karjalua enämbi tulijoin 10 vuvven aijannu? Kontroligruupan vastuajat

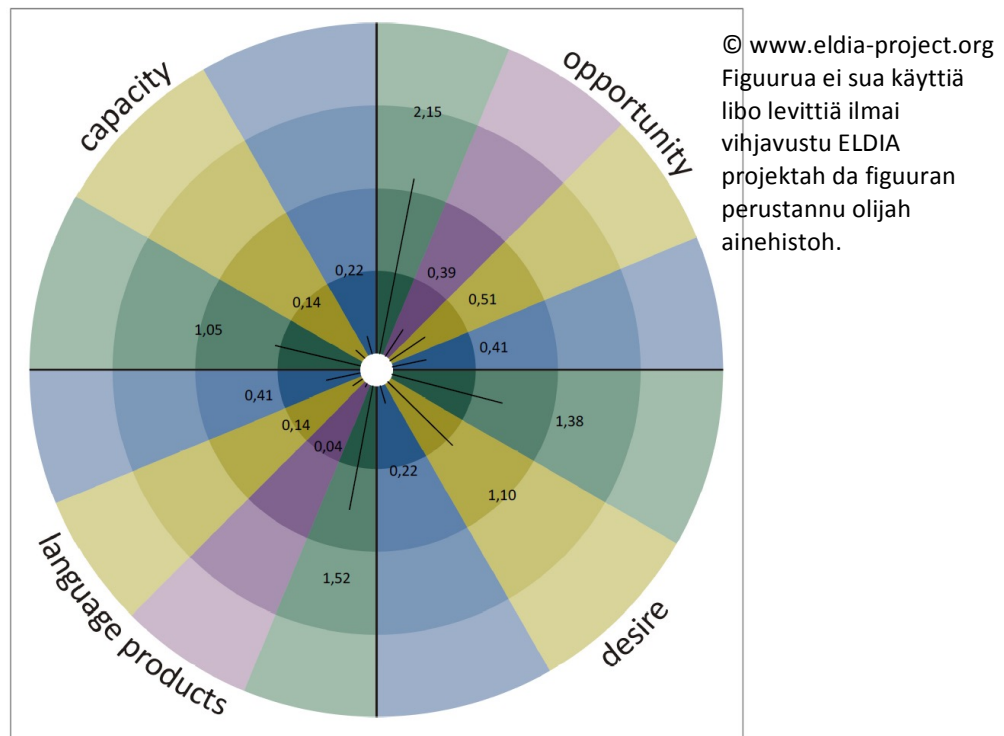
4 Eloivoimazusbarometru Suomes paistule karjalan kielele

Täs luvus käzitelläh lyhykkäzeh Suomes paistun karjalan kielen eloivoimazusbarometran gruafistu ezitysty. Figuuru on ELDIA:n kolme puolenke vuotta kestännyön gruuppuruavon tulos. Jarmo Lainio (Stokholman yliopisto) algoi ruavon 2010. Hänen vastuol oli ELDIA ainehisto-otandan suunnittelu da kyzelylistan rakendehen luadimine. Figuuran lopullizen muvvon eskiizuičči ezmäi Sia Spiliopoulou Åkermark (Ahvenanmuan Rauhaninstituuttu), barometran syväindön rakendeh perustuu Anneli Sarhimaan da Eva Kūhhirtan (Mainzan yliopisto) kehittämäh ainehistoanualiizah. Figuuran gruafizes kehittelys vastai Katharina Zeller (Mainzan yliopisto). ELDIA-projektan aijannu monet toizetgi tutkijan yhtyttih paginah da annettih omat mielet barometran syväindös da muvvos.

ELDIA-konsortsii painottau sidä, ku

- Kielen eloivoimazusbarometru Suomes paistule karjalan kielele on oza europalazien kielien eloivoimazusbarometrua (EuLaViBar), kudaman tegijänoigevukset kuulutah ELDIA konsortsiele; alolijua gruafista figuurua ei sua käyttöä viittuamattah ELDIAh.
- Nimittuman kielen eloivoimazusbarometran däh nikonzu ei pie sellittiä, ku mitah kieli ei ole institutsionalizen da/libo talohuollizen tuven "arvoine": barometru avvuttau identifiiiruiččemah kielenkäytön alovehii, kudamil sen kielen tila on heikko da kudamien kohendamizeh pagiziijoukon da yhteiskunnan pidäy suunnata spetsial'noidu huomivuo da resursua.
- Kielele luajitun eloivoimazusbarometran azielline käyttö poliitiekas da piätändäs tarkoittau aktiivizen tuven ohjuamistu niilöile alovehile, kudamil kielen suadu eloivoimazuslugu on madal.

Alolii gruafiekku, kui sanottu, ezittäy Suomen karjalankielizis luajitun tapahtustutkimuksen tuloksis levevimän, t.s. projektas kehitetyl mittaril miärätyn karjalan kielen eloivoimazuon. Eloivoimazuttu kačotah nelläl kohtehalovehel: kapasitiettu libo malto käyttöä karjalan kiieldy (*Capacity*); mahto käyttöä sidä (*Opportunity*); tahto käyttöä sidä (*Desire*); da kielituottehet (*Language Products*). Jogahistu alovehetu on miärätty kolmel libo nelläl lohkol. Vihandu lohko ozuttu kielenkäyttö, lilovoi kazvatustu, maksankarvaine zakonua, da sinine meediedy. Kui iel jo sanottih, tarkembua tieduo miäriändän teoreettizes perustas da mittarin luajindas löydyy kogo projektan loppuraportas. Täs rezymes tärgevin on tiediä, ku viivoin piduhuot da noumerat ilmoitetah eloivoimazuon arvostusluguloi da värin kylläzys ozuttu eloivoimazuon astettu: midä muzavembi sävy sidä varavonalazembi kieli on.

Figuuru 14. Eloivoimazusbarometru Suomes paistule karjalan kielele

Kielen elinvoimazusastien ozuttajat värvivahtuksien merkičys on nengoine:

0: Keskučan valgei kruugu: Kieli on vagavasti da kriittizesti varavonalaine. Kieldy ei käytetä, suojella libo tuveta institutsionalizesti. Sidä pidäy ruveta tehokkahasti da viibymättäh elvyttämäh.

1: Kaikis muzavin vivahtus: Kieli on akuutasti varavonalaine. Sen käyttö voi kogonah loppuo lähiaijal, ku sidä ei viibymättäh ruvetanne tehokkahasti elvyttämäh.

2: Toizekse muzavin vivahtus: Kieli on varattavas tilas. Kielen käyttö da siirrändy tulijoile pagiziisugupolviloile on jyrkäh vähennyh da ozutahes, ku se kogonah loppuu, hos ei kaikis ga erähis kontekstois da erähis pagiziijoukkolois. Kielen elbymisty pidäy ruveta tehokkahasti tugemah viibymättäh.

3: Toizekse valpahin vivahtus: Kieli on kudakui tuvettu. Kieldy on ruvetu tugemah libo sen käyttöy on jatkettu. Kielen käytös, suojelus da zakonois on tavoitettu putilline tazo. Kielen eloivoimazuttu on maltettu tugie, ga tugemistu pidäy jatkua.

4: Kaikis valpahin vivahtus: Kieli on tuvettu. Kielen käyttö da tugi ylitetäh vältävän tazon: kieli ei ozutahes varavonalazennu. Kielen eloivoimazuon tugemizes on menestyttu da sidä pidäy jatkua.

Kielimalton libo kapasitietan kohtal ozutahes, ku karjalan kieli on akuutasti varavonalaine. Kapasitietualovehen keskiarvo 0,93 on ylen madal. Se ei yletä ni eloivoimazusškan alimbale tazole. Kapasitietan kolmes lohkos kielenkäyttö da vuorovaikutus suadih korgeviman čökehluvun 1,05. Tämägi on ylen pieni, ga se ozuttau, ku Suomes on vie karjalan kielen käyttäjii da maltajii. Čökehluvut toizil lohkoloi olla äijä alembat; zakonanluajindas

0,14 - vaiku vähä nol'an yläpuolel. Sen mugah zakonalline tugi kapasitietan alovehel on läs olematoi. Meedien lohkol čökehlugu on vaiku vähästy korgiemi: 0,22.

Mahto barometras tarkoittau niilöi zakonoi da virallizii siändölöi, kudamat tuvetah libo estetäh kielen käyttö. Mahtolois karjalan kieli Suomes ozuttihes vagavasti varavonalazekse. EuLaViBar keskiarvo mahtos oli 1,21. Se sijoittuu arvoloin 1 (kieli on akuutasti varavonalaine) da 2 (kielen käyttö da siirrändy on jyrkäh vähennyh) välih, ga äijiä lähempi enzimästy migu jälgimästy. Tämän mugah karjalan kieli on akuutasti varavonalazien kielen heikombas puoliškos. Täsgi korgeviman keskiarvon suau kielen käyttö da vuorovaikutus: 2,15. Eloivoimazusčökkehet oldih ylen madalat kazvatuksen, zakonanluajindan da meedien lohkoloi. Kazvatukses čökehlugu on 0,39 da zakonanluajindas 0,51 - yhtelläh tämägi on korgiemi migu zakonanluajindan čökehlugu kapasitietan (kielimallon) alovehel. Meedien lohkol keskiarvo oli 0,41. Se ku kogo mahtoalovehen keskiarvo azetui arvoloin 1 da 2 välih, perustui kielenkäytön da vuorovaikutuksen korgiembah tulokseh. Tämä tulos andau ellendiä, ku hos karjalan kielespäi monin ozin jo on siirrytygi suomen kieleh da ilmai tehokkahii toimenpidoloi protsessu viegi jatkuu, ga karjalan kielen Suomes viegi voi elvyttiä.

Tahto täs tarkoittau ristikanzan tahtuo käyttöä sidä kiely da valmehuttu sidä käyttöä. Tahto tunduu kielen käyttöh liittyjis nägemyksis, tottumuksis da kielen tunneharvos. Kui barometran mahto-alovehelgi, karjalan kieli ozuttihes tahtoh näh akuutasti varavonalazekse kielekse. EuLaViBar keskiarvo oli 1,29, mi tuaste kerran sijoittau karjalan kielen akuutasti varavonalazien kielen huonombah puoliškoh. Kui toizilgi barometran alovehil, kielenkäyttö da vuorovaikutus suadih korgevimat pistehet – 1,38. Zakonanluajindan čökehlugu 1,10 tahtos oli korgevin zakonanluajindas suadu čökehlugu kogo barometras. Meedien lohkol čökehlugu oli ylen madal, 0,22. Pidäy pidiä mieles, ku joga päiviä libo moni kerdua nedälis karjalankielisty meediedy ei ole suadavil. Sendäh ebäsiännöllinen karjalankielizen meedien käyttö ei ripu yksin tahtos, a sit ku karjalankielisty syväindyö ei ole tarbehekse tuotettu.

Kielituottehet tarkoitetah barometras tuottehii da palveluloi tutkittaval kielel libo nengomien tuottehien da palveluloin tarvehtu libo toivomuksii niilöin suadavuos. Kielituottehis karjalan kieli ozuttihes akuutasti varavonalazekse: alovehen keskiarvo oli 0,52. Nenga kielituottehien tila oli karjalan kielen elivoimazusbarometras kaikis heikkovin aloveh. Kui toizilgi alovehil, kielen käytön da vuorovaikutuksen lohko sai parahan čökehluvun, 1,52. Zakonanluajindan arvo tuaste oli ylen madal (0,14), a tovellizuos sen pidäs olla nol'a, sendäh ku zakonoi vouse ei ole karjalan kielel da čökkehet vaiku ozutetah erähien vastuajien viäriä luuluo moizien zakonoin olemasolos. Kazvatuksen čökehlugu oli kielituottehien lohkol alembi migu toizil kolmel lohkol – 0,04. Tämängi luvun tozi azies pidäs olla nol'a, sendäh ku Suomes ei ole voinnuh suaha kazvatustu karjalakse. Kyzelyainehiston mugah net vastuajat kuduat ilmoitettih karjalankielisty kazvatustu, toinah tarkoitettih lapsusaigua luovutettuloil alovehil enne tostu muailmanvoinua. Hos Raja-Karjalan školis opastuskielenny oli suomi, erähil vastuajil voi olla karjalan kiely maltai opastai, kudai silloi-toiči opastajesgi käytti karjalan kiely. Kielituottehien alovehel meedien lohkon čökehlugu oli 0,41. Se tarkoittau, ku vastuajien mieles karjalankielisty meediedy suadavil on ylen vähä.

Barometran lougiellizesti annettu kuva on moine, ku Suomes paistu karjalan kieli on kriittizesti varavonalaine, malton da kielituottehien mugah akuutasti varavonalaine, mahton da tahton puoles vagavah varavonalaine. Tapahtustutkimukses ozutihes, ku suomenkarjalazet iče ollah otettu askelii kielen da kul'tuuran säilyttämizeh da elävyttämizeh niškoi. Vastevai jälgiaijal suomenkarjalazet ollah allettu suaha institutsionalistu tugie. Nygöi tunduu, ku tilandeh vois muuttuo: uuzii mahtoloi talohuollizele da morualizele tuvele tariččou ezimerkikse se, ku karjalan kieli otettih vuonna 2009 niilöin vähembistökielien joukkoh, kudamis Suomi raportuiččou Europan Nevvostole.

Kielen eloivoimazusbarometru karjalan kielele ozuttu selväh, ku tehokkahih toimenpidoloih pidäy ottavuo viibymättäh. Suomenkarjalazien kielellizis ristikanzanoigevuksis on jätetty huolehtimattah hätken, da jo sendäh kielen elvyttämizen da kehittämizen pidäs olla ylen tärgiel sijal.

5 Midä pidäy luadie, ku karjalan kieli elbys da säilyš Suomes?

ELDIA-projektan tulokset taritah tutkimukseh perustujan kuvan suomenkarjalan nygözes tilas da kielen säilymizen da kehittämizen vaigevuksis. Tuloksien mugah karjalan kielen da kul'tuuran tugemine Suomes vuadiu kielen pagizijoil da suomelazel yhteiskunnal loitostähtiäji da suunnitelmallizii toimehii.

Suomen karjalankielizien yhteiskunnallizen nägyvyön parandamine

Suomen karjalankielizien jälgeläzien ga toiziengi suomelazien da enne muudu piättäjien tieduo suomenkarjalazien kieles, kul'tuuras da histouriellizes roulis Suomes pidäy ližätä. Piäpozitsies ollah joukkotiijoitusvälinehet, toizin sanojen sanomu- da aigukauzilehtet, raadivo, televidienii da internet. Kui ieltsitiiruittu valdivon virgunaine tovestau, virguniekoin pidäy tiijostua oman tiijoitustoimindan merkičys mielipidoloin ohjuajannu. Karjalankielizen vähembistön nägyvyön parandamizekse joukkotiijoitusvälinehien pidäy tarita ajankohtastu tieduo karjalan kieles da kul'tuuras Suomes da tarita forumu karjalan kielikursoile da karjalankielizile lapsien da nuorien ohjelmile, fil'moile da tv-sarjoile; virguniekoin ohjehien da toizien tiijoitusmaterjualoin ilmahpiästämisty karjalakse painetunnu da verkos pidäy ližätä; virguniekoil sežo pidäy tiijoittua karjalankielisty vähembistyö koskijois piätöksis leviöldi da nägyvästi da nenga ližätä yleisty tiijändiä Suomes kodoperäzes karjalan kieles da sen pagizijoin oigevuos suaha tugie kielen da kul'tuuran elvyttämizeh da kehittämizeh.

Kielen da identitietan vahvistamine nygyaigah da tulieh aigah niškoi

Syväindön puoles piävastuollizus karjalan kielen da kul'tuuran elvyttämizes da kehittämizes da karjalazen identitietan lujendamizes on iče karjalazil. Kielen, kul'tuuran da identitietan lujendamizekse

- pidäy ližätä da levendiä semmite lapsien da nuorien, ga ruavahiengi mahtoloi tuttavuo karjalan kieleh da kul'tuurah vällymuodozien gruuppien toimindas da himoruadolois, nygyaigazien interesoin mugah;
- pidäy kehittiä lapsien, nuorien, ruavahien da eläkkeheläzien karjalankielizien joukkoloin verkottumistu yhteisruavon lujendamizekse;
- pidäy kuhkuttua eri igäzii da eri aloil toimijoi suomenkarjalazii karjalan kielen aktiivumaltos rippumattah tuottamah suomenkarjalazii kul'tuurusyväindölöi;
- pidäy eččie da kuhkuttua uuzii toimijoi kauneh- da tiedokirjallizuon, iäni- da e-kirjoin, muuzikkutallendehien, videotallendehien, opastundukniigoin da -materjualoin tuottämizeh da karjalankielizien verkosyväindölöin kehittämizeh;
- pidäy monipuolistua karjalankielisty Karjal Žurnualua da tarita verkoversien ližäkse bumaguaversiedy levien lugijjoukon tavoittamizekse.

Virallizen karjalan kielen elvytysohjelman alghpano

ELDIA-tutkimukses ozuttihes, ku nuoretgi suomenkarjalazet tahtotah aktiivisesti toimie karjalan kielen hyväkse, a moni ei lövvä pättäviä toiminduymbäristyö. Karjalan kielen suomalazil pagizijoil da heijän jälgeläzil on monenjyttymiä pedagogistu da muudu kielen elvyttämizes tarvittavua maltuo. Ku tiijot da maltot suaha tehokkahah käyttöh, vältämättäh pidäy, kui vai teriämbi, suaha moine viralline elvytysohjelmu kui saamelazetgi suadih vuonnu 2012. Karjalazien ližäkse virguniekoin pidäy tiijoittua elvytysohjelman da sen eistymis valdumeedielöis.

Yhteiskunnan pitkäaigaine talohuolline tugi kielimalton elvyttämizekse da lujittamizekse

Tapahtustutkimuksen tuloksien mugah iče karjalankielizet kui verdailugruuppugi pietäh karjalan kielen säilyndän da elvyndän piäkyzymyksenny lapsien kielimalton alghpanendua, ylläpiendiä da kehittämisty da karjalan kielen suandua opastuslaitokseh kaikil tazoloil. Tämä vastuau tävvelleh kielen elvytyksen azientundijoin kázitysty: Varavonalazen kielen voi pellastua vaiku siirdämäl se uuzile sugupolvile sistemuaattizesti da pluanan mugah. Kehityksen tugemine vuadiu pitkäaigastu talohuollistu tugie, enne kaikkie

- karjalankielizen päivykoditoimindan da alghopastuksen organizuiččemin'e;
- karjalan kielen miäriämine alallizekse ozakse školien opastusohjelmii;
- školniekoin intenziivizien pienis grupois opastandan kehittämine;
- ruavahien opastuksen tehostamine da kehittämine ozannu ruavahienopistoloin, ammattiopastundulaitoksien da korgeiškolien julgizil varoil todevutettuu opastustoimindua;
- opastuskniigoin da lähi- da loittonopastundumaterjueloin valmistamine školien, ruavahienopastukse da tävvendysopastuksen käyttöh;
- karjalankielizen kirjallizuon, enne kaikkie lapsien da nuorizon kirjallizuon da karjalankielizien internettusyväindölöin ližiämine da monipuolistamine;
- karjalankielizien lapsienkázvattajien da školan eri astieloil ruadajien opastajien opastuksen suunnittelemine da organizuiččendu;
- Suomes paistun karjalan kielen yliopisto-opastuksen da tutkimuksen kehittämine.

Kui alolii tsituattu ozuttau, yhteiskunnan tuven miäräs da muodolois paistes vihjuandua karjalan aktiivupagizijoin pieneh lugh pietäh ebäoigevuonmugazennu histouriellistu tovellizuttu vaste:

(10)

Mužikku, igägruoppu 50-65:

jos meidy on painettu monta kymmenty vuotta, () piendä lastu, tu- painettu. häi ei sua omua muamankielty paista. () sillo hänen pidää olla oigevus olla karjalankielinen vaikka hän ei sitä malta. ja, kehittiä ielleh.

Kielet voi parahite pellastua, konzu pagizijoin oma aktiivizus yhtyy poliittizeh piätändäh da suau kannatustu vähembistön omil organizatsieloil, toizil vähembistölöil da

ristikanzanoigevusorganizatsieloil. Salmilaine tuttavu ei muga ammui sumbendi piäidejan sähköpostuviestih:

(11)

Olis ylen äijäl mieli suvainnuh tulla kuulemah kus kohtas oma muaman kieli, karjal maguau. Parembi olis gu heittäs maguandan da havaccus. Piemmö yhtes karjalan kiely hengis. Emmö anna sen kaimavuo tuonilmasih. Karjalaspäi kajahtau.

Tutkimustieduo Suomen karjalankielizis

- ARKKIPIISPA LEO (2005). Kieli ja uskonto. Teoksessa Aune Jääskinen (toim.), *Minun Bysanttini kaukana ja lähellä*. Suomen Bysanttikomiteayhdistys ry. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. S. 119-121.
- GRANS, LISA (2011). *Legal and Institutional Framework Analysis: Karelian and Estonian in Finland*. Working Papers in European Language Diversity 10. <http://www.eldia-project.org>.
- HAKAMIES, PEKKA (1993). *Venäjän-Taipaleelta Viinijärvelle. Erään karjalaisryhmän identiteetistä ja assimilaatiosta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HAKAMIES, PEKKA (1994). Raja-Karjalan rajalla - Ilomantsin ortodoksikylien karjalaisista kulttuuripiirteistä 1980-luvun lopulla. Teoksessa Tapio Hämynen (toim.), *Kahden Karjalan välillä, Kahden Riikin riitamaalla*. Joensuu: Joensuun yliopisto. S. 253-265.
- HEIKKINEN, KAIJA (1984). Venäläisten vaikutus karjalaisessa kulttuurissa 1800-luvulla. Teoksessa Pauli Kurkinen (toim.), *Venäläiset Suomessa 1809-1917*. Historiallinen Arkisto 84. Helsinki: Societas Historica Finlandiae. S. 67-84.
- HEIKKINEN, KAIJA (1989). *Karjalaisuus ja etninen itsetajunta. Salmin siirtokarjalaisia koskeva tutkimus*. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- HEIKKINEN, KAIJA (1996). Suomen karjalaisten identiteetti ja sen alueellinen konteksti. Teoksessa Pekka Hakamies (toim.), *Näkökulmia karjalaiseen perinteeseen*. Helsinki : Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. S. 13-35.
- HOLLSTEIN, JORMA (1994). *Ortodoksisen perinteen säilyminen Hietajärven ja Kuivajärven kylissä*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- HUSSO, KATARIINA (2007). Kirkkotaide kulttuuri-identiteetin kuvastimena. Teoksessa Outi Fingerroos & Jaan Loipponen (toim.), *Nykytulkintojen Karjala*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 91. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. S. 142-159.
- HYRY, KATJA (1997). Karjalaiset Suomessa. Teoksessa *Suomen kulttuurivähemmistöt*, uudistettu painos. Suomen Unesco-toimikunnan julkaisuja 72. Helsinki: Suomen Unesco-toimikunta. S. 83-98.
- HÄMYNEN, TAPIO (1984). Venäläiset teollisuudenharjoittajat Salmin kihlakunnassa autonomian ajalla. Teoksessa Pauli Kurkinen (toim.), *Venäläiset Suomessa 1809-1917*. Historiallinen Arkisto 84. Helsinki: Societas Historica Finlandiae. S. 85-113.
- HÄMYNEN, TAPIO (1993). *Liikkeellä leivän tähden. Raja-Karjalan väestö ja sen toimeentulo 1880-1940*. Historiallisia tutkimuksia. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- HÄMYNEN, TAPIO (1995). *Suomalaistajat, venäläistäjät ja rajakarjalaiset. Kirkko- ja koulukysymys Raja-Karjalassa 1900-1923*. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- HÄMYNEN, TAPIO (2010). *Muutokset karjalankielisten ja ortodoksien lukumäärässä toisen maailmansodan jälkeisenä aikana*. Karjalaiset Heimojuhlat Nurmeksen Bomballa 23.7.-25.7.2010. [Teksti julkaistaan teoksissa "Rajalla halkaistu kansa" ja Suojärven historia, osa IV.]

- JESKANEN, MATTI (2005). Karjalan kieli ja karjalankieliset Suomessa. Teoksessa Marjatta Palander & Anna-Maria Nupponen (toim.), *Monenlaiset karjalaiset. Suomen karjalaisten kielellinen identiteetti*. Studia Carelica humanistica 20. Joensuu: Joensuun yliopisto. S. 215-285.
- KATAJALA, KIMMO (2005). *Suurvallan rajalla. Ihmisiä Ruotsin ajan Karjalassa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KEYNÄS, PENTTI (1999). Karjalan Sivistysseuran toiminta rajantakaisessa Karjalassa. Teoksessa Marjatta Heikkinen & Reijo Heikkinen (toim.), *Tie Venaan. Akateemikko Pertti Virtarannan elämäntyölle omistettu muistojulkaisu*. Kajaani: Lönnrot Instituutti. S. 171-174.
- KIRKINEN, HEIKKI (1983). Ruotsin ja Venäjän kilpailu Karjalasta. Teoksessa *Karjala 4: Karjalan vaiheet*. Hämeenlinna: Karisto. S. 47-81.
- KIRKINEN, HEIKKI (1998). Keitä karjalaiset olivat? Teoksessa Pekka Nevalainen & Hannes Sihvo (toim.), *Karjala, Historia, kansa, kulttuuri*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. S. 38-54.
- KORJONEN-KUUSIPURO, KRISTIINA & SUVI NIINISALO (2005). Sekoittuneet pääsiäisperinteet. Teoksessa Suvi Niinisalo (toim.), *Epäluuloista ekumeniaan. Ortodoksisen ja luterilaisen kirkon vuoropuhelu*. Etelä-Karjalan instituutti. Raportti nro 2. Lappeenranta: Lappeenrannan teknillinen yliopisto. S. 51-61.
- KUNNAS, NIINA (2006). Yksi, kaksi vai monta kirjakieltä? Vienankarjalaisten kanta kirjakielidebattiin. *Virittäjä* 2/2006. Helsinki: Kotikielen seura. 229-247.
- KUNNAS, NIINA (käsikirjoitus). Media Discourse Analysis of the Karelian language in Finland. 34 s.
- KOSONEN, MATTI (1994). Karjalan pakolaiset Pielisjärvellä. Teoksessa Tapio Hämynen (toim.), *Kahden Karjalan välillä, Kahden Riikin Riitamaalla*. Joensuu: Joensuun yliopisto. S. 161-172.
- KUIKKA, NIILLO (1999). *Evakkojen elämää. Siirtoväen ja paikkakuntalaisten muistoja ja kokemuksia Lapinlahdella vuodesta 1944 alkaen*. Pieksämäki: Lapinlahden Karjalaiset ry.
- LAITILA, TEUVO (2005). Ortodoksikarjalaiset idän ja lännen rajalla. Teoksessa Suvi Niinisalo (toim.), *Epäluuloista ekumeniaan. Ortodoksisen ja luterilaisen kirkon vuoropuhelu*. Etelä-Karjalan instituutti. Raportti nro 2. Lappeenranta: Lappeenrannan teknillinen yliopisto. S. 107-130.
- MAKKONEN, HEIKKI (1989). *Kuolema ortodoksisessa perinteessä. Tutkimus kuolemaan liittyvän perinteen elinvoimaisuudesta entisen Aunuksen kaupungin ja Suojärven pitäjän alueella syntyneiden ortodoksien elämässä synnyinseuduilla ja Keski-Suomessa vuosina 1930-1985*. Joensuun yliopiston teologisia julkaisuja. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- PALANDER, MARJATTA & ANNA-MARIA NUPPONEN (2005). Karjalaisten "karjala". Teoksessa Marjatta Palander & Anna-Maria Nupponen (toim.), *Monenlaiset karjalaiset. Suomen karjalaisten kielellinen identiteetti*. Studia Carelica humanistica 20. Joensuu: Joensuun yliopisto. S. 15-55.

- PATRONEN, OUTI (2009). *Raja-Karjalainen sukunimistö ja sen muuttuminen*. Julkaisematon liseniaatintyö. Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- PENTIKÄINEN, KATJA (1991). *Pakolaisuus elämäkokemuksena: tutkimus Kemin ensimmäisen ja toisen polven Karjalan pakolaisista*. Helsingin yliopisto, Uskontotieteen laitos.
- PENTTONEN, MARTTI (toim.) (2009). *Pruazniekku: karjalazet mustellah*. Helsinki: Karjalan Kielen Seura.
- RANINEN-SIISKONEN, TARJA (1999). *Vieraana omalla maalla. Tutkimus karjalaisen siirtoväen muistelukerronnasta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SARHIMAA, ANNELI (2013). *Karelian in Finland. ELDIA Case-Specific Report*. With contributions by Eva Kūhhirt, Sia Spiliopoulou Åkermark and Reetta Toivanen. Studies in European Language Diversity. <http://www.eldia-project.org>.
- SIMONEN, JAANA (1992). Sussuna, sarafaani, feresi ja säpsä. Teoksessa Jaana Simonen (toim.), *Sarafaanit ja feresit. Pohjois-Karjalan museon 75-vuotisjuhlajulkaisu*. Pohjois-Karjalan museo. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- TIENSUU, KYLLIKKI (2005). Bysanttia Nurmeksen Kohtavaarassa: Kolmekymmentä kesää karjalaisen kulttuurin kursseja. Teoksessa Aune Jääskinen (toim.), *Minun Bysanttini kaukana ja lähellä*. Suomen Bysanttikomiteayhdistys ry. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. S. 141-147.
- TURUNEN, AIMO (1975). Suomen entisen Raja-Karjalan murteet ja niiden suhde rajantakaisiin ja suomenpuoleisiin naapurimurteisiin. *Suomalainen Tiedeakatemia, Esitelmät ja pöytäkirjat 1975*. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia. S. 123-134.
- TURUNEN, AIMO (1979). Ilomantsin praasniekat. Teoksessa Urpo Vento (toim.), *Juhlakirja: suomalaiset merkkipäivät*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. S. 55-160.
- TURUNEN, AIMO (1982). Raja-Karjalan murteet. Teoksessa *Karjala 2: Karjalan maisema ja luonto*. Hämeenlinna: Karisto. S. 65-89.
- WARIS, HEIKKI (1952). *Siirtoväen sopeutuminen: tutkimus Suomen karjalaisen siirtoväen sosiaalisesta sopeutumisesta*. Helsinki: Otava.